

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΑ

Τὰ διδασκαλεῖα τῆς Ἀγγλίας διαφέρουν πάντων τῶν ἄλλων ἰδρυμάτων τῶν λοιπῶν χωρῶν. Τὰ διδασκαλεῖα πάντα ἀνερχόμενα εἰς 44 εἶνε ἰδιωτικά, ἰδρυθέντα εἴτε ὑπὸ ἰδιωτῶν εἴτε ὑπὸ ἐταιρειῶν, εἴτε ὑπὸ ἐκκλησιῶν, συντηρούμενα ὑπ' αὐτῶν, χρηγοῦντος καὶ τοῦ κράτους οὐχὶ εὐκαταφρόνητα ποσά. Τὰ διδασκαλεῖα πάντα πλὴν δύο εἶνε συνδιαιτητικά, δεχόμενα μερικά ἐκ τούτων καὶ ἐξωτερικοὺς μαθητάς. Τῶν μεγάλων διδασκαλειῶν ἡ ἐτησίαι δαπάνη ἀνέρχεται εἰς ὑπέρογκα ποσά ὑπερβαίνουσα τὰς 200.000 φρ. ἔχει δ' ὑπολογισθῆ ὅτι δι' ἕκαστον τῶν συνδιαιτωμένων μαθητῶν δαπανῶνται ἐτησίως περὶ τὰ 1500 φρ.

Ἡ διάρκεια τῆς ἐν ταῖς διδασκαλείοις τούτοις φοιτήσεως εἶνε 2—3 ἐτῶν, γίνονται δὲ δεκάτοὶ μαθηταὶ χρηματίσαντες ἐπὶ τετραετίαν ὡς β-ηθοὶ διδασκάλων ἐν τινι δημοτικῷ σχολεῖῳ καὶ ἄγοντες τοῦλάχιστον τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας τῶν.

Τὰ οἰκοδομήματα πάντα εἶνε κατεσκευασμένα τελειότατα ὑπὸ τε ὑγιεινῆν καὶ διδακτικῆν ἐποψίν περιβαλλόμενα ὑπὸ εὐρυτάτων αὐλῶν καὶ θαλαρωτάτων κήπων καὶ ἀνθῶν.

Ἐκαστος τῶν μαθητῶν ἔχει ἴδιον μικρὸν δωμάτιον ἀπλούστατον, τὸ ὁποῖον ἀμιλλᾶται νὰ κοσμήσῃ δι' ἰχθυογραφημάτων καὶ φωτογραφῶν, ὥστε νὰ ἐπιδεικνύῃ αὐτὸ εἰς τοὺς φίλους του ἢ εἰς τὴν μηστήν του, ὅταν θὰ καλέσῃ σὺτοὺς εἰς τινὰ ἑορτὴν τοῦ διδασκαλείου. Ἄλλ' εἰς τὸ δωμάτιον τοῦτο διέρχεται μόνον τὴν νύκτα, καθ' ὅλην δὲ τὴν ἡμέραν ὁ βίος του εἶνε ὡς ἐξῆς κατανεμημένος:

Ἐγειρόμενοι οἱ μαθηταὶ τὴν ἑβδόμην τῆς πρωίας ὥραν, λούονται ἐν ψυχρῷ ὕδατι καὶ ἄρχονται εὐθὺς τῆς μελέτης τῶν μέχρι τῆς 8ης ὥρας. Ἀπὸ τῆς 8ης μέχρι τῆς 9ης προγευματίζουσι καὶ ἀναπαύονται, μεθ' ὃ ἀκολουθεῖ ἡ διδασκαλία τῶν μαθημάτων μέχρι τῆς πρώτης ὥρας μ. μ., ὁπότε παρατίθεται τὸ γεῦμα. Ἀπὸ τῆς ὥρας ταύτης μέχρι τῆς ἑκτης ἐσπερινῆς ἀνάπαισις. Οἱ μαθηταὶ διαθέτουν τὸν χρόνον τοῦτον κατὰ βούλησιν, εἴτε μένοντες ἐντὸς τοῦ διδασκαλείου εἴτε ἐξερχόμενοι, ὑποχρεούμενοι μόνον νὰ παρευρίσκωνται πάντες περὶ τὴν 5ην ὥραν ἢ νὰ λάβωσι τὸ τίτον. Ἀπὸ τῆς ἑκτης μέχρι τῆς ἐνάτης τῆς ἑσπέρας ἐργασία, πλὴν τοῦ Σαββάτου, καὶ κατὰ τὴν ἐνάτην δεῖπνον, κοινὴ

προσευχὴ καὶ κατάκλισις. Κατὰ τὰς Κυριακὰς οὔτε ἐργάζονται οὔτε παίζουσι, ἀλλ' ἐξέρχονται εἰς περίπατον. Ἑορτὰς διαρκοῦντος τοῦ ἔτους ἔχουσι πέντε ἑβδομάδας κατὰ τὰ Χριστούγεννα, τρεῖς ἑβδομάδας τὸ Πάσχα καὶ ἄλλας τινάς. Αἱ θερινὰ τέλος διακοπαὶ διαρκοῦν δύο μῆνας, τὸν Ἰούλιον καὶ τὸν Αὐγούστου.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὁ Ἄγγλος διδασκαλιστὴς τὸ μὲν ἡμισυ τῆς ἡμέρας διαθέτει εἰς ἀκρόασιν μαθημάτων καὶ προπαρασκευῆν, τὸ δ' ἕτερον ἡμισυ κατ' ἴδιαν βούλησιν. Τὸ δεῦτερον τοῦτο ἡμισυ ἀποτελεῖ τὸν ἐσωτερικὸν τοῦ διδασκαλείου βίον, παρέχον ἄπειρα θέληγητρα εἰς αὐτοὺς καὶ διακρίνον τὰ ἀγγλικά διδασκαλεῖα πάντων τῶν λοιπῶν. Κατὰ τὸ δεῦτερον τοῦτο ἡμισυ οἱ μαθηταὶ ἀπολαύουσι πλήρους ἐλευθερίας καὶ αἰσθάνονται ὅτι εἶνε νέοι ἀνεξάρτητοι.

Ἐπάρχουσι δ' ἄπειρα τὰ μέσα ἵνα ὁ ἐσωτερικὸς βίος ἐν ταῖς διδασκαλείοις καθίσταται εὐχάριστος. Ἐν ἐκάστῳ διδασκαλεῖῳ συνιστῶνται συλλογαὶ πολλοὶ ἢ ἐταιρεῖαι ἐκ τῶν συνδιαιτουμένων μαθητῶν, ἀνακαινιζόμεναι καθ' ἕκαστον ἔτος. Εἰς ἐκάστην τῶν ἐταιρειῶν τούτων ἐκλέγεται πρόεδρος καὶ γραμματεὺς, συντάσσεται κανονισμός, ὀρίζεται ἢ ὑπ' ἐκάστου τῶν μελῶν καταβλητέα εἰσφορά. Περὶ τὴν διοργάνωσιν τῶν συλλόγων τούτων ἀσχολοῦνται ἴδια κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ σχολικοῦ ἔτους πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων. Σκοπὸς τῶν πλείστων ἐκ τῶν συλλόγων τούτων εἶνε κυρίως οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ παιδιαί. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τοιοῦτους συλλόγους προμηθεύονται ἢ ἀνακαινίζουσι τὰς ἐνδυμασίας τῶν καὶ τὰς σφίρας τῶν, γυμνάζονται, διοργανίζουσι τὰς ἀντιθέτους ομάδας ἢ ἀσκοῦνται νὰ διαγωνισθῶσι κατὰ συλλόγων ἄλλων σχολείων ἢ κατ' ἰδιωτικῶν γειτονικῶν σωματείων ἢ τέλος κατὰ συλλόγων στρατιωτικῶν συνταγμάτων ἐστρατωνισμένων ἐκεῖ που πλησίον. Οἱ ἀγῶνες διεξάγονται εἴτε ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ διδασκαλείου ἢ ἀλλοῦ, συγκεντρῶν δὲ ἄπειρον πλῆθος ἀγωνιστῶν τε καὶ θεατῶν, καθόσον ἢ εἰσόδος εἰς αὐτοὺς εἶνε ἐλευθέρη. Οἱ ἐπιθέξιοι παῖκται καὶ οἱ νικηταὶ ἐπευφημοῦνται, αἱ ἐπιτυχῶς βολαὶ προκαλοῦν ἐνθουσιασμόν καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀγῶνων ἀναγράφονται εἰς τὰς ἐφημερίδας.

Τὸ νικῆσαν διδασκαλεῖον ὑπερηφανεύεται, ὡς ἐὰν οἱ μαθηταὶ του ἐνίκησαν εἰς γενικὸν διαγωνισμόν μαθημάτων. Πολλάκις κατὰ τὸν χρόνον τῆς προπαρασκευῆς μεγάλῃς τινὸς ἀγωνιστικῆς ομάδος τὰ μαθήματα διακόπτονται. Ἄλλοι συλλογοὶ συνιστῶνται διὰ τῆς λεμβοδρομίας, γυμνα-

ζομένων κατά τὰς μετασημερινὰς ὥρας τοῦ θέ-
ρους τῶν μελῶν αὐτοῦ εἰς τὸν παραρρέοντα Τά-
μεσιν. Ἐπίσης καὶ μουσικὴ σύλλογοι συνιστῶν-
ται διοργανοῦντες καὶ συναυλίας ἐπιτυχεῖς, εἰς
τὰς ὁποίας καθηγῆται καὶ μαθηταὶ δικαιούνται
νὰ καλέσων καὶ ξένους.

Ὅδ' οἱ πολιτικοὶ σύλλογοι ἐλλείπουν ἐκ τῶν
διδασκαλείων, εἰς τοὺς ὁποίους εἶνε μέλη πάντες
σχεδὸν οἱ μαθηταί, διότι δὲν ἀπαιτεῖται οὔτε εἰς-
φορὰ οὔτε ἰδιαιτέρα τις ἐπιδεξιότης. Εἰς τοὺς
συλλόγους τούτους μελετοῦν καὶ συζητοῦν διά-
φορα πολιτικὰ ζητήματα, ἀπὸ καιροῦ δ' εἰς και-
ρὸν συγκροτοῦνται ἐπίσημοι συνεδρία, καθ' ἃς
συζητεῖται τὸ μελετηθὲν ζήτημα καὶ τίθεται εἰς
ψηφοφορίαν. Ζητήματα π. χ. συζητοῦνται τοι-
αῦτα, τὸ περὶ καθολικῆς ψηφοφορίας, τὸ περὶ
μισθοδοσίας τῶν βουλευτῶν, περὶ τῶν πολιτικῶν
δικαιωμάτων τῶν γυναικῶν, περὶ καταργήσεως
τῆς θανατικῆς ποινῆς. Διὰ τῶν γινόμενων συ-
ζητήσεων ἰσχυρίζονται οἱ Ἀγγλοὶ ὅτι ἐθίζον-
ται οἱ μαθηταὶ νὰ μὴ δυσαρεστοῦνται, ἐὰν ἀπο-
κρούηται ἡ γνώμη των καὶ ὅτι ἀσκούνται εἰς τὸ
νὰ ὀμιλῶσι καὶ νὰ σκέπτονται περὶ τῶν πολιτι-
κῶν ζητημάτων τῆς ἡμέρας.

Ἐπίσης εἰς πολλὰ διδασκαλεῖα ἰδρύονται καὶ
σύλλογοι φιλολογικοί. Ἐπειδὴ πολλάκις οἱ μα-
θηταὶ βλέπουν ὅτι ἡ δευθύνουσα τὸ διδασκα-
λεῖον ἐπιτροπὴ δὲν χρησιμεῖ εἰς αὐτοὺς πρὸς με-
λέτην ἐπαρκῆ ἀριθμῶν βιβλίων, καταβάλλουν
ἐτησίαν εἰσφορὰν ἕκαστος ἐκ τριῶν φράγκων καὶ
διὰ τοῦ συλλεγομένου ποσοῦ ἰδρύονται βιβλιοθήκας
τῆς ἀρεσκείας των, αἱ ὁποῖαι κατ' ἔτος πλουτί-
ζονται ἐκ δωρεῶν. Οὕτω πολλὰ τῶν βιβλιοθη-
κῶν τούτων εἶνε πλουσιώταται, οἱ δὲ μαθηταὶ
ἀναγινώσκουν τὰ ἐν αὐταῖς ὑπάρχοντα βιβλία,
διότι αὐτοὶ τὰ ἐξέλεξαν μετ' ἔγκρισιν, ἐννοεῖται,
τῆς διευθύνσεως τοῦ διδασκαλείου. Διὰ τῶν ἐτη-
σίων εἰσφορῶν γίνονται ἐπίσης τὰ διδασκαλεῖα
συνδρομηταὶ εἰς τὰ κυριώτερα φιλολογικά, ἐπι-
στημονικά, καλλιτεχνικά καὶ παιδαγωγικά πε-
ριοδικὰ ὡς καὶ εἰς τρεῖς ἢ τέσσαρας πολιτικὰς
καθημερινὰς ἐφημερίδας. Ταῦτα πάντα οἱ μαθη-
ταὶ ἀναγιώσκουν ἐν ἰδιαιτέρῳ ἀναγνωστηρίῳ.
Πολλάκις δὲ καὶ καθηγῆται τοῦ οἰκείου διδα-
σκαλείου καὶ ἄλλοι ξένοι ποιοῦνται διαλέξεις
ἐνώπιον τῶν μαθητῶν τῶν συλλόγων τούτων.

Πάντα ταῦτα γίνονται τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν
μαθητῶν. Οἱ καθηγῆται δὲν μετέχουν οὐδ' αὐτῶς
τῶν ἐνεργειῶν τούτων, ἐπιδρῶντες μόνον ἐμμέ-
σως διὰ τῶν συμβουλῶν των. Οἱ μαθηταὶ ἀπο-
τελοῦν κοιωνίαν μικρὰν ἀνεξάρτητον, τῆς ὁποίας
ἡ ἐντελεστέρη ἔκφρασις εἶνε ἡ ἐφημερίς τοῦ δι-
δασκαλείου. Διότι πολλὰ τῶν ἀγγλικῶν διδα-
σκαλείων ἔχουν τὴν ἐφημερίδα των ἐκδομένην
ἐπτάκις ἢ ὀκτάκις τοῦ ἔτους, συντακτομένην
ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἢ ὑπὸ τῶν ἀποφοιτησάντων

συναδέλφων των, ἐνίοτε δὲ ἀνωνύμως καὶ ὑπὸ
καθηγητῶν. Συνδρομηταὶ τῆς ἐφημερίδος ταύτης
περιλαμβανούσης δώδεκα περίπου σελίδος εἶνε
πάντες οἱ παλαιοὶ τοῦ διδασκαλείου μαθηταὶ ἀ-
ναγιώσκοντες αὐτὴν μετὰ μεγίστης εὐχαριστή-
σεως. Συχνάκις ἀναγιώσκει τις ἐν αὐτῇ τὴν ἱ-
στορίαν τοῦ ἐσωτερικοῦ βίου τοῦ διδασκαλείου,
διόφορα μικρὰ συμβάντα ποικίλλοντα τὴν μονο-
τονίαν τοῦ μαθητικοῦ βίου, εὐθυμα χρονογραφῆ-
ματα, λεπτομερεῖς περιγραφὰς τῆς νίκης ἢ τῆς
ἥττης των κατὰ τοῦ διαφόρου ἀγῶνα, ἄρθρα τέ-
λος διόφορα, ἐνίοτε μὲν σοβαρὰ, συνήθως δὲ ἐλαφρά.

Ὅχι σπανίως περιγράφουν ἐπὶ τῷ ἀστειότε-
ρον εἰς τὰς ἐφημερίδας των τὰς μικρὰς δυσαρ-
σκείας, μὴ φειδόμενοι μηδὲ τοῦ διευθυντοῦ των,
καταχωρίζουν ποιημάτια, ἐν οἷς ὑπαινίττονται
καθηγητὰς, ἄνευ, ἐννοεῖται, προθέσεως προσβολῆς
κατ' αὐτῶν, ἡ δὲ διεύθυνσις, ἡτις ἀσκεῖ λογοκρι-
σίαν ἐπὶ τῆς ἐφημερίδος, μετέρχεται τὸ δικαί-
ωμα τοῦτο μὲ πνεῦμα ἐλευθέρου. Διότι οἱ μα-
θηταὶ, εἰ καὶ συνέρχονται μόνον των εἰς τὰς αἰ-
θούσας, εἰ καὶ πολλάκις διοργανοῦν διαδηλώσεις
χωρὶς νὰ προειδοποιήσων περὶ τούτου τοὺς κα-
θηγητὰς καὶ τὸν διευθυντὴν των, ὅμως πάντα
ταῦτα διενεργοῦν μὲ τρόπον πνευματώδη, ἀβρόν
καὶ εὐλαβῆ πρὸς τοὺς ἀνωτέρους των.

Πάντες οὗτοι οἱ σύλλογοι, αἱ ἐφημερίδες καὶ
αἱ συνελεύσεις συνδέουν στενῶτα τοὺς μαθητὰς
καὶ ἀναπτύσσουν τὸ αἶσθημα τῆς ἀλληλεβοη-
θείας καὶ τῆς συναδελφότητος. Οἱ μαθηταὶ τοῦ
δευτέρου ἔτους ἀγωνίζονται νὰ πείσων τοὺς νεω-
τέρους ὅτι αὐτοὶ εἶνε ἀρχαῖοι καὶ ἐπομένως
ὑπέρτεροι. Διὰ τοῦτο κατὰ τὴν εἰσδὸν των οἱ
νεώτεροι ὑποβάλλονται εἰς τὴν ἐξῆς δοκιμασίαν,
ἡτις ἔχει καθιερωθῆ εἰς πάντα τὰ ἀγγλικά δι-
δασκαλεῖα. Συνιστᾶται ὀχλ. ἐπιτροπὴ ἐκ πα-
λαιῶν μαθητῶν, οἱ ὁποῖοι ὑποβάλλουν εἰς γρα-
πτὴν καὶ προφορικὴν ἐξέτασιν τοὺς νεωτέρους.
Οἱ ἐξεταστὰι ἐνδύμενοι ὡς οἱ καθηγῆται των
ἀπευθύνουν πρὸς τοὺς δοκίμους ἐρωτήματα παρα-
δοξότατα περὶ τῶν κλίσεων καὶ τῆς ἰδιοφυίας
ἐκάστου τούτων καὶ μάλιστα περὶ τῆς ἰδιοφυίας
των εἰς τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ποίησιν. Αἱ ἀπο-
κρίσεις τῶν νεοσυλλέκτων γίνονται ἐπὶ ἐβδόμα-
δας θέμα ἀστειοῦ. Μετὰ τὴν μύησιν ταύτην οἱ
νεώτεροι καθίστανται ὄντως μέλη τοῦ διδασκα-
λείου. Αἱ παιδιὰ καὶ ὁ κοινὸς βίος ἐξαλείφουν
μετ' ὀλίγον τὴν μεταξὺ νεωτέρων καὶ παλαιο-
τέρων διαφορὰν. Τέλος τελεῖται κατ' ἔτος ἐορτὴ,
εἰς ἣν συρρέουν πλεῖστοι τῶν ἀρχαίων μαθητῶν.
Καθ' ἕκαστον ὀχλ. ἔτος ἡ διοικούσα τὸ διδασκα-
λεῖον ἐπιτροπὴ παραθέτει γεῦμα εἰς τοὺς ἀρ-
χαίους μαθητὰς, εἰς τὸ ὁποῖον συρρέουν πολλα-
χίθεν ἀπόφοιτοι διαφόρων ἡλικιῶν, ὑπερήφανοι
διὰ τὸ σχολεῖόν των καὶ εὐλοκρινῶς πρὸς αὐτὸ
συνδεδεμένοι.

Τοιοῦτος ὁ βίος τῶν μαθητῶν τοῦ διδασκα-
λείου, βίος παρασκευάζων τὴν ἀνεξαρτησίαν,
ἡτις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ
ἀγγλικοῦ λαοῦ.

Γ. Μπ.

Η ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ¹

Σημασία καὶ σκοπὸς αὐτῆς ἐν τῷ παρόντι
κατὰ τὸν καθηγητὴν Γιόλδ (Jold).

Εἰσιτήριοις λόγος ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Πολυτεχνικῇ
Σχολῇ τῆς Βιέννης.

Πρὸς καθαρτισμὸν τοιοῦτου ἐπιστημονικοῦ
κλάδου δὲν στερούμεθα ἀσφαλῶν βάσεων. Ἀκρι-
βῶς καθ' ὃν τρόπον ἡ ἠθικὴ ἐρείδεται ἐπὶ τῆς
γενικῆς ἀρχῆς, ὅτι πανταχοῦ, ὅπου ἄνθρωποι
συμβιοῦσιν, ὑπάρχει κρίσις περὶ τῆς ἀξίας τῶν
πράξεων ἐκ τῶν ἰδιοτήτων αὐτῶν, οὕτω καὶ ἡ
αἰσθητικὴ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, ὅτι παν-
ταχοῦ, ὅπου ἄρχεται ὑπέρτερός τις πολιτισμὸς,
ἐκδηλοῦται καὶ ἡ τάσις πρὸς ἀποτύπωσιν τῶν
κινήσεων τῆς ἐλευθέρας φαντασίας, αἵτινες εἰς
οὐδὲν ἄλλο χρησιμεύουσιν ἢ εἰς τὸν ἐξωραϊσμὸν,
τὴν εὐθυμίαν, τὴν εὐχάριστον διέγερσιν τῶν αἰ-
σθητικῶν καὶ πνευματικῶν ἡμῶν δυνάμεων καὶ
ὅτι πανταχοῦ, ὅπου τοιαύτη παραγωγή γίνεται,
ἀναγκαίως ἐπακολουθεῖ καὶ κρίσις περὶ τῆς ἐπι-
τυχίας τῶν προϋόντων αὐτῆς, ἂν πράγματι ἔχωσι
ψυχαγωγικὴν ἐπενέργειαν, ἂν ἀρέσκωσιν, ἂν ἐν
ἄλλαις λέξεσιν ἐκπληρῶσι τὸν αἰσθητικὸν αὐτῶν
σκοπὸν. Ἄν αἱ κρίσεις αὗται ἦσαν ἐντελῶς χαώ-
δεις, ἂν ἦσαν ἐκ διαμέτρου ἀντίθετοι, ἂν οὐδέ-
ποτε καὶ οὐδαμῶς ὕψιστο ποῖα τις ὁμοφωνία
περὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἐναντίου τῶν ἀνθρω-
πῶν πράξεων καὶ ἰδιοτήτων, περὶ τῆς ἀξίας
τῶν καλλιτεχνικῶν προϋόντων, ἂν τὰ ἔργα, ἅτινα
ὠρισμένον τι ἔθνος ἢ χρονικὴ περίοδος παρήγαγε,
δι' ἄλλοθενεῖς ἀνθρώπους καὶ ἄλλας ἐποχὰς ἦσαν
ξένα καὶ ἀκατάληπτα, τότε δὲν θὰ ἦτο δυνατόν
νὰ ὑπάρχη οὔτε αἰσθητικὴ οὔτε ἠθικὴ. Ἀλλὰ
κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον οὐδὲ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι
θὰ ὑπῆρχον, ἂν τὸ γινόμενον ἐν τῷ κόσμῳ τῶν
σωμάτων οὐδεμίαν κανονικότητα τύπων ἐπαρου-
σίαζεν, ἂν ἕκαστον φαινόμενον ἦτο καθ' ἑαυτὸ
καὶ μεμονωμένον ἄνευ οὐδεμιᾶς πρὸς τὰ ἄλλα
φαινόμενα συναφείας. Ὑπάρχει τοιοῦτον σύστημα
ἀκράτου σχετικισμοῦ (Relativismus) καὶ εἰς
τὰ ἀκρότατα χωροῦντος ἀτομικισμοῦ (Indivi-
dualismus) προκειμένου περὶ ζητημάτων τῆς
αἰσθητικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς καὶ ἔχει ἐν τῷ πα-

ρόντι οὐκ ὀλίγους πανταχοῦ ὁπαδοὺς. Αἱ ἰσχυραὶ
ἀντιθέσεις τῆς ἱστορίας τῆς ἠθικῆς, ἡ μεταβολὴ
τῆς τοῦ καλοῦ ἰδέας, ἡ δυσχέρεια τῆς κατανοή-
σεως τοῦ τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι καὶ συναισθά-
νεσθαι ἄλλων ἐποχῶν καὶ ἐθνῶν, ἡ ἐκ παραλ-
λήλου ταυτόχρονος συνύπαρξις ὄλων διαφόρων
τρόπων τῆς ζωῆς καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς παρα-
γωγῆς φαίνεται ὅτι συνηγορεῖ οὐκ ὀλίγον ὑπὲρ
τοῦ τοιοῦτου συστήματος. Ἄν τὸ σύστημα τοῦτο
ἦτο ὀρθόν, θὰ ἦτο ἀδύνατος πᾶσα ἀπόπειρα κα-
θολικῆς καὶ τὰ ἐπὶ μέρος εἰς γενικοὺς τύπους
ἀναγωγῆς ἐξετάσεως τῶν πραγμάτων, πᾶσα
ἀπόπειρα νὰ ἀναζητήσῃ τις κριτήρια σχετικῆς
καθολικότητος. Δὲν θὰ ὑπῆρχε τότε ἄλλο τι ἢ
ὑποκειμενικὰ μόνον περὶ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ,
περὶ καλοῦ καὶ αἰσχροῦ ἰδέαι ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑ-
τέρου δὲ ἡ ἱστορικὴ (ἀπλῶς γεγονότων) ἀνα-
γραφὴ τῆς ἐξελίξεως τῶν ἠθῶν, τῆς τέχνης
καὶ τῆς φιλολογίας ἄλλ' ἔπρεπε κατοπίνα κατ'
ἀνάγκην, ὡς εἰκοθεν ἐννοεῖται, δι' ἀποστάξεως
νὰ ἀποβληθῆ ἔστω καὶ τὸ ὀλίγιστον κριτικὸν
ἄλλας, ὅπερ τυχὸν ἀπέμενεν εἰς τὴν τοιαύτην
ἀφήγησιν. Διότι, ἂν ὁ χρονογράφος, ὁ ἱστορικός,
γινόμενος καὶ κριτικός, ἤθελεν ἔχει τὴν ἀξίωσιν
νὰ προσφέρῃ τι περιπλέον ὑποκειμενικῆς φράσεως,
τυχαίας ἀτομικῆς γνώμης, τότε ἀμέσως ἤθελεν
εὐρεθῆ πρὸ τοῦ ζητήματος, ἐπὶ τῇ βάσει τίνων
κριτηρίων καὶ μέτρων θέλει μορφώσῃ τὴν κρίσιν
του καὶ τίνα λόγον ἔχει νὰ προτιμήσῃ τοῦτο
ἀκριβῶς τὸ μέτρον καὶ ὄχι ἄλλο, ζήτημα, ὅπερ
ἄνευ γενικῶν τῆς αἰσθητικῆς ἀρχῶν εἶναι ἀδύνα-
τον νὰ λυθῆ. Ἐν τῇ ἠθικῇ ἢ δυσκολία αὕτη
διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν τῆς τελευταίας
εἰκοσαετίας ἢ τριακονταετίας ὑπερνεκλήθη.

Λόγω ποικιλίας ὡς ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν ἐπο-
χῶν καὶ ἐθνῶν ἡ ἱστορία τῆς ἀναπτύξεως τῶν
ἠθῶν κατ' οὐδὲν ὑπολειπομένη τῆς ἱστορίας τῆς
τέχνης σήμερον δὲν εἶναι πλέον διὰ τὸν ἠθικο-
λόγον ἀντικείμενον ἀπορίας, διότι ὑπὸ τῶν ἀν-
τιδοξούντων θεωροῦνται ψευδῆ τὰ πορίσματα
αὐτῆς, ἀλλ' ἐστὶν νέον φῶς πάντοτε διαχέουσα
ἐπὶ τῶν ἠθικῶν ζητημάτων, ἀφ' ὅτου ἐδιδάχθη
νὰ διακρίνη ἐν τῷ ἠθικῷ βίῳ στιγμὰς ἱστορικὰς
καὶ ψυχολογικάς, μεταβλητὰς καὶ ἀναλλοίωτον,
κινήτων καὶ εὐσταθῆς.

Ἄλλ' ἐν τῇ αἰσθητικῇ ἐξακολουθεῖ καὶ ἐπὶ
τοῦ παρόντος ἀκόμη παραπληρῆς μεταβατικῆς
περιόδου. Τοῦτο δὲ ἰδίᾳ εἶναι ἄξιον μεγάλης
ἀπορίας, ὅταν ἀναπολήσῃ τις εἰς τὴν μνήμην του
τὴν μεγάλην ἐκ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως ἀνοχήν,
ἣν ὁ 19ος αἰὼν ἤσκησεν, ὅστις ὀλιγώτερον πάσης
ἄλλης ἐποχῆς ὑπέκυψεν εἰς μίαν κυριαρχικὴν
περὶ τοῦ καλοῦ ἰδέαν ἢ ἓνα ὁμοιόμορφον ρυθμὸν ἂν
ἐναντίας μάλιστα ὄχι μόνον εἰς τὴν ἀρχιτε-
κτονικὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους κλάδους τῆς
τέχνης ὁ 19ος αἰὼν παρίσταται ὀνοεῖ τμήμα

¹ Τέλος ἰδὲ σελ. 136

επαναλήψεων (Repetitorium) της ιστορίας της τέχνης. Ήδυνάτο τις να υποθέσει, ότι ακριβώς μία τοιαύτη περίοδος τόσον απέχουσα του φανατικωτάτου εκείνου αποκλεισμού, όστις συνήθως αποτελεί τό ιδιαίζον χαρακτηριστικόν προηγούμενων παραγωγικών περιόδων, ήτο προωρισμένον ίνα προσεγγίση εις τόν σκοπόν συγκριτικής επιστήμης της του καλού αισθήσεως, αισθητικής εμπειρικής, έρειδομένης επί της εύρείας βάσεως ζωηράς αντιλήψεως ποικιλοτρόπων μορφών του καλού. "Ότι τούτο ούδόλωσ ή τουλάχιστον άνεπαρκώς συνέθη εξηγεΐται. Ίσως εκ της τεραστίας συσσωρεύσεως του προς εμπειρικήν επισκόπησιν υλικού και της όσημέραι εύρονομένης των καθ' έκαστα λεπτομερειών γνώσεως, ήτις τήν εκ των καθόλου και θεωρητικήν έπεξεργασίαν έδυσχέρανε διέσπασε τήν ένότητα του ιστορικού και του αισθητικού· τήν μέν θετικήν γνώσιν του πρώτου κατέστησε πενιχράν, τήν δέ θεωρίαν του έτέρου χαώδη. Συνέθη δηλαδή — άν μη είναι άγροικότερον να είπω — να μείνη άπαρατήρητον τό δάσος ένεκα των πρό των όμμάτων δένδρων. Προσεκολληθήσαν εις τήν όσφ άπλουστέραν τόσφ φορτικωτέραν ιδέαν περί της άπολύτου μερικότητος του καλού και αισθήσεως αυτού, ένφ ή έννοια ώρισμένης τινός έσωτερικής ένότητας έν τούτφ, όπερ κοινόν της ανθρωπότητος υπό αισθητικήν έποψιν κτήμα ήδύνατο να όνομασθί, εξηφανίσθη. Άλλ' εκ της κατανόησεως της ένότητας ταύτης εξαρτάται ή διάγνωσις της έσωτερικής κανονικότητος, ήτις ασφαλίζει εις τά έργα των εξόχων καλλιτεχνών τήν άφθιτον εισένέργειαν, ή διάγνωσις των ψυχολογικών όρων της αισθητικής καταστάσεως και της διατάξεως των μέσων της εξωτερικεύσεως—διότι άνευ αισθητικής εξωτερικεύσεως ούδεμία τέχνη είναι δυνατή — ή δέ διάταξις αυτή συμφώνως προς τας γενικάς απαιτήσεις του ήμετέρου οργανισμού δύναται να μεταφέρη ήμās εις τό ύψηλόν εκείνο συναίσθημα, όπερ άπόλαυσιν του καλού όνομάζομεν.

Μακράν του να υπερτιμήσω πέρα του δένοντος τήν σημασίαν των ώφελειών, ως ή εμπειρική αισθητική, καθ' έν τρόπον αντιλαμβάνομαι αυτήν έγώ, μέχρι τουδε παρέσχε, ήθελον όμως άποτρέψη και από πάσης υποτιμήσεως. "Η ούτω λεγομένη εκ των προτέρων (apriorische) αισθητική, ήτις επί των ήμερών ήμων τόσον έδυσφημήθη, ύφίσταται έν μέρει εις τας κεφαλές εκείνων, οίτινες έχουσιν ανάγκην αυτοποιήτου μορμολυκειου, ίνα δύνανται ασφαλέστερον να καταστρέψωσιν αυτό. Άνομφιβόλως εις τήν φιλοσοφίαν της αισθητικής εισεφορήθη πολλή άργολογία, άλλ' ούχ ήμισα υπό εκείνων, οίτινες ως κριτικοί με τό δαιμόνιον αυτών μόνον και τας εξ αυτού έμπνεύσεις «μεροδουλι,μεροφάνη» έγγρα-

ψαν. "Αν τις όμως άποβλέψη ούχι εις τούτους τούς πυγμαίους, άλλ' εις τά ύπέροχα εκείνα πνεύματα, τούς φωστήρας έν τή κριτική, δύναται να είπη ότι ή Γερμανική επιστήμη ούδένα λόγον έχει να μέμφηται έαυτήν διά τήν συμβολήν αυτής προς έδραίωσιν του κλάδου τούτου, όστις άληθώς nona scienza δύναται να όνομασθί. Άρκεί να αναφέρω άφ' ενός τόν "Εγελον και "Ερβαρτον, άφ' έτέρου τόν Φέχνερν και τόν Σέμπερον άνδρας, ύφ ων έτέθησαν αι θεμελιώδεις αρχαι, αιτινες δεσπόζουσι συμπάσης της περί τέχνης επιστήμης ήμων και θεωρίας. Πρώτος ό "Εγελος διά μεγαλοπρεπών περιγραφών τήν άφηρημένην έννοιαν του καλού έπλήρωσεν ιστορικού περιεχομένου, απέδειξε τήν στενωτάτην σχέσιν της τέχνης προς τας έπικρατούσας ιδέας των έθνών, και τας μεταβολάς του τεχνικού είδους και ρυθμού εκ των αλλοιωσεων του πνευματικού βίου, ού εκφρασις είναι ή τέχνη, εξήγησεν. "Αν δέ σήμερα ή ιστορία της τέχνης νομιζι ένίοτε ότι δύναται μετά χλευαστικού μορφασμού να άπορρίπη ως θέσιν αναιρεθείσαν πλέον τήν φιλοσοφικήν των ζητημάτων της τέχνης εξέτασιν, τήν αισθητικήν, άπαρνείται έν τή κυριωτάτη της λέξεως σημασία τόν ίδιον αυτής πατέρα. Διότι, άν ή Γερμανία θεωρηται σήμερα ή καθ' αυτό πατρίς της ιστορίας της τέχνης ως προϊόντος του νεωτέρου πολιτισμού, ή ιστορία της τέχνης πάλιν ούδέν άλλο είναι ή παραφύλας της Γερμανικής "Εγελείου φιλοσοφίας, έν τή πνευματική περιούχη της όποιος έρριζοδόησαν οι πρώτοι ρηζικέλευθοι αντιπρόσωποι αυτής εξ αυτής παραλαβόντες τας σημαντικωτάτας αρχάς, τήν έννοιαν της σχετικής αξίας, τήν της ανάπτυξεως και της γενικής αλληλουχίας μεταξύ τέχνης και πολιτισμού. "Αν ή καθ' "Εγελον αισθητική εκ τινος άπόψεως, ήτις σήμερα πάλιν φημιζεται ως νεωτάτη σοφία, ως κέντρον της βαρύτητος θεώρησε τήν ιδέαν, τήν έσωτερικήν σημασίαν του περιεχομένου, όπερ έν τφ καλλιτεχνήματι αισθητικώς εξωτερικεύεται, ό "Ερβαρτος άνεκάλυψε τήν άλλην έποψιν, άνευ της όποιος ούδεμίαν ιδέαν θεωρίας περί τέχνης ήτο δυνατόν ήμείς σήμερα να έχωμεν, δηλαδή, τήν σημασίαν της μορφής ως ώρισμένου είδους της συναφείας και διαίρέσεως του αισθητου περιεχομένου, τήν αρχήν, ότι ή εισένέργεια έργου τινός της τέχνης όλως ανεξαρτήτως της ζωογόνου ιδέας, ήν άνευρίσκομεν έν αυτφ, εξάπαντος προϋποθέτει σύνολόν τι στοιχειωδών δυνάμεων του άρέσκειν, αιτινες προέρχονται εκ της εξωτερικής του τύπου εκφράσεως, εκ της διαμορφώσεως των προς άποτύπωσιν αισθητων μέσων εις τό έν λόγω έργον. Βεβαίως ή θεωρία αυτή παρά τφ "Ερβάρτφ και ταις σπουδαιωτάτοις των άμέσων όπαδών του συστήματος αυτού, τφ έν Βιέννη εισ-

έτι αλήστω γνωστφ διά τήν έλευθεροφροσύνην αυτού θεράποντι και μύστη της τέχνης Τζίμμερμανν, παρίσταται υπό τύπον λιαν άφηρημένου και τούτου ένεκα δέν ήδυνήθη να έλθη εις έπαφήν προς τήν πράξιν.

"Αλλά βραδύτερον διεμορφώθη υπό δύο πρό πάντων άνδρών και ίδια και' άνοφοράν προς τήν πλαστικήν εις τό σύστημα, εις τό όποϊον προσηρηθήσαν πāsαι αι λόγου αξιαι νεώτεροι έρευνηται. Είναι δέ ούτοι ό Γουσταύος Φέχνερσ και ό Γοδεφρίδος Σέμπερος. Τήν μεγίστην σημαντικότητα αυτών δύναται να συνοψίση τις, άν είπη, ότι εις τόν πρώτον όρειλομεν ότι δι' αυτού ήρχισεν άκρ.βεστέρα έρευνη των ψυχολογικών θεμελιωδών σχέσεων, αιτινες δέον να εξετασθώσι προκειμένου περί της έπενεργείας των μορφών υπό τήν έποψιν της όπτικής και της εκτάσεως· εις δέ τόν δεύτερον όρειλομεν τήν κατανόησιν των γενετικών σχέσεων, αιτινες καθώρισαν τόν καταρτισμόν του θησαυρού της μορφής της τέχνης. Πάν ό,τι σήμερα μετά τινος φιλοπαίγματος παραγνωρίσεως της πραγματικής βάσεως «φυσιολογική» αισθητική καλείται στηρίζεται επί των έρευνών του πρώτου, έπίσης και αι έργασια του έτέρου περί της καθόλου ιστορίας των ρυθμών της τέχνης και ίδια περί της κατανοήσεως της συναφείας μεταξύ μορφής, υλικού και εκτελέσεως, μεταξύ τέχνης και δεξιότητος περί τήν εκτέλεσιν είναι ρηζικέλευθοι. Ούτω δέ νομιζω, ότι συγχρόνως υπετυπώθη έν γενικαίς γραμμαίς και ή μέθοδος της επιστημονικής έπεξεργασίας της αισθητικής έν τφ πρώτφ. "Επί μακρόν χρόνον ή έν τή αισθητική αντίθεσις της σχολής του "Εγέλου και της του "Ερβάρτου της «θεωρητικής» (έρειδομένης επί της έσωτερικής ιδέας) και της «τυπικής» (έρειδομένης επί του εξωτερικού τύπου) παρέλυσε τήν πρόδον του κλάδου τούτου και εκράτει μετέωρα τά πνεύματα.

Νομιζω ότι δικαιούται τις να είπη, ότι σήμερα ή τραχύτης της αντιθέσεως, ταύτης εξωμαλίσθη και ή όδός δια τήν περαιτέρω πρόδον είναι πλέον έλευθερά. "Η πρόδός αυτή πρέπει, νομιζω, να είναι διπτή. "Ορείλομεν να χρησιμοποιήσωμεν χάριν της αισθητικής σύμπασαν τήν πλουσιωτάτην εκείνην του θησαυρού των τύπων της ανθρωπότητος επισκόπησιν, ήν παρεσκεύασεν ήμιν ή ιστορική έργασια του παρελθόντος αιώνος· εκείνος, τό όποϊον ή προγενεστέρα τυπική αισθητική έπειράθη διά λιαν άορίστων διαίρέσεων άνευ εξηκριθωμένης και ασφαλούς βάσεως να καθορίση, ήμείς θά έπιχειρήσωμεν επί τή βάσει συγκριτικής των μνημείων, ως πηγών έρεύνης, εκ νέου και συγκεκριμένως να έμπεδώσωμεν. Κατά δέ τας έρευνας ταύτας οδηγούμενοι ούχι υπό της ιστορικής εξωτερικής αλληλουχίας, άλλά μόνον υπό της έσωτερικής ψυχολογικής ένότητος θά παρακολου-

θώμεν τά φαινόμενα των τύπων, άτινα, ως εκ της σταθεράς επανόδου ώρισμένων μορφών, θά άγάγωσιν ήμās εις τήν αναγνώρισιν ενός νόμου του άρέσκειν. Δέν πρέπει όμως άφ' έτέρου και να τυφλώττωμεν άπέναντι της ποικιλίας του καλλιτεχνικού βίου, της μορφής αυτού και των προς άποτύπωσιν μέσων και να μη όμολογήσωμεν ότι και ή τέχνη είναι είδος τι γλώσσης των έθνών και ύπάρχουσι διάφοροι γλώσσαι. Αισθητική όλιγοφρούσα έντελώς της ποικιλίας ταύτης, των ιστορικών έν τή τέχνη ρυθμών θά ήτο εξ ίσου νεκρόν εκτρωμα της θεωρίας όπως και ήθική, ήτις ούδέ λέξιν θά είχε να είπη περί της έν τή ιστορία ποικιλίας άναφορικώς του τρόπου του ζην των έθνών. "Αλλά και έν τούτφ πρόκειται ήμιν έργασια, ήτις ού μόνον άπλώς αφηγηματική και περιγραφική είναι, άλλά και καθολικεύουσα και διασαφύουσα. Διότι ούχι εξ άκατανόητου πεπωμένου τυπικά τινος της τέχνης σχήματα εις τά έθνη έπικαταπέμπονται, ούχι εκ τύχης και άπλης παιδείας μεταβάλλονται αι τυπικαι της εξωτερικεύσεως μορφα έν τή τέχνη έθνους τινός. Καί αυτή ή άνέλκις δέν να κατανοηθή συμφώνως προς τούς κανονίζοντας αυτήν ψυχολογικούς νόμους, ή δέ κατανόησις ούτης τά μέγιστα θά συντελέση εις τήν πραγματικήν εκτίμησιν της καλλιτεχνικής κινήσεως του παρόντος.

"Επιτρέψατέ μοι έν τέλει να προσθέσω ολίγας λέξεις ακόμη προς άποφυγήν παρανοήσεων, αιτινες άναποσπάτως συμπαρομαρτούσι τή έννοία της αισθητικής. "Εν τή αρχή της διαλέξεώς μου ώρμήθη έν τής ιδέας του πρακτικού χαρακτήρος της αισθητικής ως θεωρίας περί τέχνης. "Ελπίζω ότι άκούοντας διεσάφησα πώς έννοώ τούτο. Ούδέν εξ όσων είπον, όπως καταδείξω τόν πρακτικόν σκοπόν της αισθητικής, περιζεί ήμιν άμέσως πρακτικές αρχάς τοιαύτας, τή βοήθειά των όποιων δθθεν θά ήδύνατό τις να ζωγραφίση εικόνα ή μουσικήν τι έργον να συνθέση ή είκόνα να οικοδομήση. Τοιαύτην δύναμιν δέν έχει ή αισθητική ούδ' ήζίωσε μέχρι τουδε ούδέις ποτε εύφρονων αισθητικός. Ούδέ εύλογον είναι να προσδοκάται παρ' αυτού τοιοϋτόν τι, θά ήτο τό ίδιον, ως έν ήγετο ό φυσικόλογος εις τό νοσοκομείον και έπετρέπετο αυτφ ή θεραπεία των άσθενών. Καί ως πρακτικός κλάδος δέν αποβάλλει τόν φιλοσοφικόν αυτής χαρακτήρα ή αισθητική ως κατανόησις περί των θεμελιωδών λόγων του έν τφ σύμπαντι καλού. "Ο, τι ή ιδιοφυής ζωτική όρμή της παραγωγής άπεργάζεται, τούτο δέν δύναται να αντικαταστήση ή αισθητική. "Αείποτε ίσχύει τό έθθεν υπό του Σοπεργάουερ. «Να κατασκευασθί μέγας καλλιτέχνης διά των περί του καλού θεωριών είναι εξ ίσου αδύνατον, όσον και δι' όλων των κηρυγμάτων και όλων των

ήθικολογιῶν τοῦ κόσμου νὰ κατασκευασθῆ ὄντως ἀγαθὸς ἄνθρωπος.» Ἄλλ' εἶναι λογικὴ τούτου συνέπεια, ὅτι, ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατόν εἰς ἓν οἰονδήποτε προϊόν, ὅπως μὴ ἀλλοιωθῆ τὸ σύνολον, νὰ ἐξαλείψῃ τις τὸν ἓνα παράγοντα, διὰ τοῦτο ὁ ἕτερος οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει; Τίς δύναται νὰ παραιτηθῆ τῆς θεωρίας, τῆς ἐπιστημονικῆς τῶν πραγμάτων ἐξετάσεως διὰ τὸν λόγον, ὅτι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δὲν ἔχει καὶ τὴν δύναμιν τοῦ παράγειν καὶ σχηματοποιεῖν; Θεωρία καθ' ἑμὴν γνώμην σημαίνει ἀπλῶς τὴν συνάφειαν τοῦ καθ' ἕκαστον (ἀτόμου) ὡς παράγοντος μετὰ τοῦ καθολικοῦ τῆς ἀνθρωπότητος πνεύματος, μετὰ τῶν ἐκ τοῦ παρελθόντος ἀποτεθησαυρισμένων διδαγμάτων τῆς πείρας. Ἀπὸ τῆς καθολικῆς ταύτης συναφείας οὐδεὶς δύναται νὰ ἀπαλλαγῆ, ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ μὴ καταδικασθῆ εἰς τὴν τάξιν τῶν ὑποδεστέρων ὑπὸ τεχνικὴν ἐποψίν ὄντων.

Εἶναι πλάνη, ἣν σύμπασα ἡ σημερινὴ περὶ τέχνης καὶ πολιτισμοῦ ἐπιστήμη ἀποκρούει, τὸ νομίζειν ὅτι εἶναι ποτε δυνατόν καὶ εἰς ὑπεροχὴν τάτην μεγαλοφυΐαν ὄλως ἐκ τοῦ μηδενός, ἐξ οὐκείας μόνον δυνάμει νὰ δημιουργήσῃ. Τούτων τῶν διηγετικῶς βλέπομεν, ὅτι ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος τὰ σπουδαιότατα αὐτῆς φαινόμενα, τὰς ὑψίστας αὐτῆς κορυφὰς μετὰ φιλοσόφου ἐπιμελείας μικρὸν κατὰ μικρὸν παρσκευάσει, βλέπομεν ὅτι καὶ τὸ ἐξοχώτατον τάλαντον δὲν πίπτει ἄνωθεν καὶ ὅτι ἡμεῖς ἀποκαλοῦμεν δημιουργήματα τῆς φαντασίας πράγματι οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἀποτέλεσμα ἀδιακόπου περαιτέρω ἐξελιζέως διὰ μεταβολῆς καὶ μετασχηματισμοῦ ὀρισμένων τινῶν στοιχείων. Καὶ ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ πνευματικοῦ βίου ὀριστικῶς διερρήξαμεν πᾶσαν σχέσιν πρὸς τὴν παλαιὰν θεωρίαν τῶν καταστροφῶν, ὅχι μόνον ἐν τῇ γεωλογίᾳ. Οὐχὶ κατὰ τοῦτο διακρίνεται ἡ μεγαλοφυΐα καὶ ὑπερέχει τῶν ὑποδεστέρων πνευμάτων, ὅτι δῆθεν εἶναι ποτε δυνατόν νὰ ἀπαλλαγῆ τοῦ μετὰ τῆς κληρονομίας τῆς ἀνθρωπότητος δεσμοῦ, ἀλλὰ κατὰ τοῦτο μόνον, ὅτι τὰ φύλλα, ἐφ' ὧν εἶναι καταγεγραμμένη ἡ κληρονομία αὕτη, ἠδυνήθη μετὰ μείζονος ταχύτητος νὰ ἀναφυλλήσῃ καὶ μετ' ὑπερτέρας τελειότητος νὰ προσοικειωθῆ τὸ περιεχόμενον, καὶ ἐνῶ ἄλλος τις παλαίει ἀκόμη πρὸς ἀφομοίωσιν ξένων ἰδεῶν, ὁ μεγαλοφυῆς χωρεῖ ἐπὶ τὰ πρόσω εἰς νέους καὶ τολμηροὺς συνδυασμούς. Εἶναι πλάνη, ἣτις δεινὰς συνεπίαις μόνον δύναται νὰ ἔχῃ, τὸ νὰ θέλῃ τις νὰ ἐκθιάσῃ πρωτοτυπίαν διὰ παντελοῦς ἀγνοίας τοῦ παρελθόντος ἢ δι' ἐκμηδενίσεως τοῦ ἐκ τοῦ παρελθόντος διασωθέντος ἡμῖν θησαυροῦ, ἵνα οὕτως εἰσέλθῃ φῶς καὶ καθαρός ἀῆρ διὰ τὸ νέον. Οὐδόλως ἀνήκω εἰς τοὺς ἀντιδραστικούς (πολεμίους τοῦ νεωτερισμοῦ). Οὐδόλως ἀγνοῶ ὅτι οὐδεμία ποτὲ πρόοδος εἶναι κατορθωτὴ χωρὶς νὰ ἀποσπασθῆ τις εἰς τινα ση-

μεῖα ἐκ τοῦ παρελθόντος ἢ χωρὶς νὰ ζητήσῃ νέας κελύθους. Ἄλλ' ὅστις ζητεῖ νὰ ἀνακαλύψῃ νέαν ὁδὸν εἰς ἄγνωστον χώραν, ἡμπορεῖ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ του νὰ ἀρχίσῃ τὸ ἔργον του μὲ τὸ νὰ πετάξῃ ἀπλῶς τὴν πυξίδα διὰ τὸν λόγον, ὅτι εἶναι ἐφεύρεσις τῶν προγόνων; Ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ εἴπῃ νέον τι εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ ἀρχὴν μὲ τὸ νὰ ἐπινέσῃ αὐτὸς ὄλως νέαν γλῶσσαν ἀντὶ τὰς ὑπαρχούσας νὰ μεταρμόσῃ πρὸς τὸν σκοπὸν του; Εἶναι ἀνάγκη καὶ σήμερον νὰ περιπέσωμεν αὐθις εἰς τὴν πλάνην τοῦ Ρουσσῶ καὶ νὰ νομίζωμεν ὅτι πρὸς ἀναμόρφωσιν τοῦ ἐκφυλισθέντος πολιτισμοῦ πρέπει, ὡς θηρία ἄνευ ἀναγκῶν, γυμνοὶ νὰ ἐποσυρθῶμεν εἰς τὰ δάση; Καὶ πόσην κωμικότητα ἀκυσίαν ἐνέχουσι τοιαῦτα ἀπόπειραι. Ναί, οἱ σύγχρονοι τοῦ Ρουσσῶ ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ δάση, ὁ ἔστιν ἀνήγειραν οὐ μακρὰν τῶν πόλεων πύργους πρὸς μεγίστην εὐμάρειαν εὐτρεπισμένους, ἐντὸς παραδείσων καλῶς ἐπιμεληθέντων τὰ ἐρημητήρια αὐτῶν, ἐν' οἷς ἐπαίζον πρόσωπον ἡμερωμένων ἀγρίων καὶ ἐτέροντο μὲ εἰδύλλια. Τοιούτου εἶδους ἡμερωμένοι ἄγριοι μοὶ φαίνονται καὶ ἐκεῖνοι τῶν σημερινῶν ἀντιπροσώπων τῆς καλλιτεχνικῆς κινήσεως, οἵτινες τρέφοντες ἀσπονδὸν μῖσος κατὰ πάσης «ἀναδρομικῆς τέχνης» προσλαμβάνουσι τοιοῦτον ὕψος, ὡς ἂν εἰ πᾶσα θεωρία περὶ σκοπίμου, τὸ καλὸν πληρῶσεως μορφῆς, περὶ τῶν συνθηκῶν τῆς ὕλης, ὡς ἂν εἰ πᾶσα καθαρὰ τοῦ καλοῦ ἀπόλαυσις, πᾶσα καλλιτεχνικὴ πρωτοτυπία ἀπ' αὐτῶν πρώτων ἀπορρέει καὶ οἵτινες περιπίπτουσιν ἐπὶ τέλους ἢ εἰς ἀπόλυτον ψυχρότητα καὶ ἀπειροκαλίαν ἢ εἰς πρότυπον τι τῆς προϊστορικῆς τέχνης ἐξ ἀρχαίων αἰγυπτιακῶν, φοινικικῶν καὶ μυκηναϊκῶν τύπων ἢ ὄλως ἐκ τοῦ θησαυροῦ τῶν τύπων νηπιωδῶν λόγῳ τέχνης λαῶν μιζοβάρβαρον συμμιγνύοντες ρυθμόν, τοῦ ὁποῦ ἡ ἀφέλεια ὡς παντελῶς νόθος ἀηδέστατα ἐπενεργεῖ.

Κατὰ τῆς αὐθαιρείας, τῆς ἀπειροκαλίας, τοῦ παραλόγου ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ καλλιτεχνικοῦ βίου οὐδεμία ἀστυνομία ὑπάρχει. Ἐν τῇ ἠθικῇ, ἣν σήμερον πλέον ἢ ἅπαξ πρὸς διασάφισιν ἐπεκαλέσθη, ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα. Τὸν κατώτατον ὅρον τῆς ἐν τῇ πράξει προσηκούσης συμπεριφορᾶς, ὅστις παρ' ἑκάστου προσδοκᾶται καὶ ἀπαιτεῖται, ἀσφαλιζει ἡ διοργανωμένη κοινωνία, ἡ πολιτεία διὰ τῆς νομοθεσίας καὶ τοῦ ποινικοῦ κώδικος. Ἐν τῇ περιοχῇ τῆς τέχνης παραπλήσιόν τι εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατον. Τὸ ποινικὸν δικαίον ἐπικυρεῖ τὴν δημοσίαν πολιτικὴν ἠθικὴν· πολιτικὴ αἰσθητικὴ ἢ δημοσίος περὶ τοῦ καλοῦ κώδιξ οὐ μόνον γελοῖόν τι θὰ ἦτο, ἀλλὰ καὶ ἠθελεν ἀποσθέσῃ τὴν ζωτικὴν τῆς τέχνης πνοήν. Εἴπερ τι καὶ ἄλλο φυτὸν τοῦ πολιτισμοῦ, ἐξαιρουμένης τῆς ἐπιστήμης μόνης, ἡ τέχνη ἐν

ΑΙ ΑΠΟΛΑΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ¹

Κατὰ τὸν Λάμπουκ. — Μετάφρασις Θ. Φλωροῦ

Η ΕΥΤΥΧΙΑ ΤΟΥ ΚΑΘΗΚΟΝΤΟΣ

¹ Ἄλλ' ἂν μᾶλλον ἦτομ ἐκεῖ τὸ πρῶτον Κρίτων γὰρ ἔφηται ὁ ὅθις θείας ἦ ἡ ἐπιθυμία

ΕΠΙΧΙΤΗΤΟΣ

² Ὁ θεὸς παντοδύναμος ὁ πῶτος αὐτὸς κόσμος ἦν ἡ τὸν ἢ μᾶλλον χαράσσοντες κατωκίαν τῶν ἀνθρώπων. ἵνα εἴσι πρακτικῶτα εἰς αἰ...

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΑΛΦΕΡΑΟΣ

Δὲν πρέπει νὰ φανταζώμεθα τὸ καθήκον οὔτε πρέπει νὰ τὸ παριστάνωμεν εἰς τοὺς ἄλλους ὡς ἀπότομον διδάσκαλον, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς μητέρα τρυφερὰν καὶ εὐσπλαγχνικὴν, πρόθυμον πάντοτε νὰ μᾶς προφυλάξῃ ἀπὸ τὰς λύπας καὶ τὰς ἀνησυχίας τοῦ κόσμου τούτου καὶ νὰ ὀδηγήσῃ τὰ βήματά μας εἰς τὰ μονοπάτια τῆς ἡρεμίας καὶ ἡσυχίας.

Ἐὰν ἀποκλεισθῶμεν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπινου γένους, πάντοτε σχεδὸν θὰ ζήσωμεν βίον ὀχληρὸν καὶ ἐγωιστικόν. Τὸ χρέος μας εἶναι νὰ γίνωμεν χρήσιμοι, κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον θὰ ἡμπορέσωμεν νὰ ζήσωμεν εὐχαρίστως καὶ μὲ ὀλιγοτέρας σχετικῶς φροντίδας.

Ἄλλὰ διὰ νὰ κατορθώσωμεν τοῦτο τί πρέπει νὰ κάμωμεν; Πολλοὶ μεγάλοι ἄνδρες ἀπέτυχον εἰς τὴν δοκιμὴν ταύτην. Ὁ Ἀντώνιος εἶχε ζητήσῃ τὴν εὐτυχίαν εἰς τὸν ἔρωτα, ὁ Βρούτος εἰς τὴν δόξαν, ὁ Καῖσαρ εἰς τὴν ἐξουσίαν. «Καὶ ὁ μὲν πρῶτος, εὔρε τὴν καταισχύνῃ», ὁ δεῦτερος τὴν ἀπογοήτευσιν, ὁ τρίτος τὴν ἀχαριστίαν καὶ ὁ πλοῦτος σῦρει κατόπιν του τοὺς πειρασμούς καὶ ὁ πλοῦτος σῦρει κατόπιν του τοὺς πειρασμούς καὶ τὰς φροντίδας, καὶ παρέχει μὲν, ὅταν ἐξοδεύηται καλῶς καὶ φρονίμως, πολλὰς ἀπολαύσεις, ἀλλὰ διὰ νὰ διατηρηθῆ ἀπαιτεῖ πολὺ περισσοτέρας φροντίδας.

Πῶς λοιπὸν ν' ἀποκτήσωμεν τὴν εὐτυχίαν; «Τί εἶνε, λέγει ὁ Μάρκος Αὐρηλῖος, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡμπορεῖ νὰ διευθύνῃ τὸν ἄνθρωπον; Ἐν πρᾶγμα, ἐν καὶ μόνον. Ἡ φιλοσοφία. Αὕτη ἡμπορεῖ νὰ προφυλάξῃ τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ πᾶσαν προσβολήν, νὰ τὸν καταστήσῃ εὐρωστον καὶ ὑγιᾶ, ἀνώτερον ἀπὸ τὰς βασάνους καὶ τὰς ἡδονὰς, νὰ τὸν κάμῃ ἱκανὸν νὰ μὴ ἐνεργῆ ποτε ἡδονὰς, οὐδὲ μὲ ὑπουλότητα καὶ ὑποκριχωρὶς σκοπὸν, οὐδὲ μὲ αἰσθάνηται ποτὲ τὴν ἀνάγκην νὰ σίαν, νὰ μὴ ἀισθάνηται ποτὲ τὴν ἀνάγκην νὰ γνωρίζῃ τί κάμνουν οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι ἢ τί δὲν κάμνουν, ν' ἀνέχῃται ἀπαθῶς ὅ,τι καὶ ἂν ἠθελε συμβῆ, ὅ,τι καὶ ἂν ἠθελε προέλθῃ ἐξ οὐρανοῦ, ὁπόθεν καὶ ὁ ἴδιος προήλθε, καὶ τέλος νὰ περι-

τῇ ἐλευθερίᾳ, μόνον δύναται νὰ βλαστήσῃ καὶ νὰ προκόψῃ. Ἄλλὰ μόνον ἐν τῇ πραγματικῇ ἐλευθερίᾳ ἐν τῇ μακρᾷ σταδιοδρομίᾳ μεστοῦ καλλιτεχνικῶν ἰδεῶν ἠθικοῦ βίου, οὐτινος ἢ καλαισθησία ἔχει τὰς ρίζας αὐτῆς εἰς ζωηρὰν πρὸς τὸ παρελθὸν συνάφειαν καὶ δὲν παραδίδεται ἀφροῦρητος εἰς πᾶσαν ἐπίνοϊαν θηρεύουσιν τὴν ὑπεραίσθησιν, εἰς πᾶσαν μεταβολὴν τοῦ συρμοῦ, εἰς πᾶσαν νεότευκτον φράσιν. Οὐδεμία αἰσθητικὴ δύναται οὐδὲ ὀφείλει εἰς τὴν διαμάχην τῶν ἰδεῶν περὶ ζητημάτων τῆς τέχνης, εἰς τὸ δικαίωμα τῆς ὑποκειμενικότητος τῶν ἀπολαυόντων καὶ παραγόντων νὰ θέσῃ τέρμα. Οὐδέποτε εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδειχθῆ ἡ κρίσις περὶ καλλιτεχνικοῦ ἔργου καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν γεωμετρικῶν θεώρημα. Καὶ δὲν εἶναι κακὸν ὅτι τὸ πρᾶγμα ἔχει οὕτως; ὁ δὲν εἶναι κακὸν ὅτι τὸ πρᾶγμα ἔχει οὕτως; διότι ἠθελεν ἀποβάλλῃ τὸ πλεῖστον τοῦ θελγῆτρου αὐτῆς ἢ τέχνης, ἂν παρίστατο εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὡς τι ἀποτελεσμένον καὶ ἔτοιμον, ὅπερ ἐφάπαξ ὀριστικῶς εἰς ἀμετακινήτους τύπους ἠδύνατο νὰ ἀναχθῆ. Ἄλλὰ μήπως εἰς ἄλλας τοῦ βίου περιοχὰς ἔχει ἄλλως; Μήπως ἡ διαμόρφωσις τῆς λογικῆς ἔθηκε τέρμα εἰς τὴν διαμάχην τῶν ἰδεῶν, τῶν ἐπιστημονικῶν συστημάτων, μήπως ἡ ἠθικὴ ἔθηκε τέρμα εἰς τὴν διάφορον ἐκτίμησιν ἀνθρωπίνων χαρακτήρων; Ἄλλ' εἶναι δυνατόν διὰ τοῦτο ὡς μηδενὸς λόγου ἄξια νὰ ριφθῶσιν εἰς τὰ ἀρχεῖα; Ἐκ τῆς περιοχῆς τῶν ἐκτιμήσεων οὐδέποτε εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκλεισθῆ τὸ ὑποκείμενον. Διότι ἀλήθεια καὶ ἀρετὴ ἐξ ἴσου, ὅπως καὶ τὸ καλόν, ἔχουσι τὰς ρίζας αὐτῶν, ἂν τις ἀναζητήσῃ τὸν βαθύτατον λόγον, οὐχὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κόσμῳ, ἀλλ' ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῷ γνωστικῷ. Ἄλλ' ὑποκείμενον καὶ ὑποκείμενον, ὁ εὐπαίδευτος καὶ ὁ ἀμαθής, ὁ βαθύνους καὶ ὁ ἐπιπόλιος, ὁ θεωρητικὸς καὶ ὁ ἐμπειρικὸς δὲν εἶναι τὸ ἴδιον, ὡς ἡ πείρα διδάσκει ἡμᾶς. Καὶ οὐχὶ πᾶσα ἀδιακρίτως πολεμικὴ εἶναι καρποφόρος. Ζωογονεῖ μόνον ὁ πόλεμος τῶν ὑπερόχων διανοῶν, ὃν οὐχὶ πάθη καὶ συμφέροντα, ἀλλὰ λόγοι κινουσι. Μόνον ἐξ αὐτοῦ τοῦ πολέμου, ὅταν πύση τὸ πῦρ, βλέπομεν ὅτι νέα ἀλήθεια, νέα γνώσις ὀρθοτέρα νικηφόρος ἀναδεικνύεται. Μόνον πεφωτισμένη, θεωρητικῶς τε καὶ πρακτικῶς κατηρητισμένη καλαισθησία δύναται νὰ προαγάγῃ τὴν κρίσιν καὶ μόνη αὕτη ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τῷ ἄκροῦσεως παρὰ τῶν ἄλλων.

Θὰ ἐλογιζόμεν εὐτυχῆς, ἂν ἐν συμπράξει ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἀξιολόγων συναδέλφων μου ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ ἐπετύγχανον νὰ εἰσφέρω καὶ τὴν ταπεινὴν μου συμβολὴν ὑπὲρ τοιαύτης, ἐπὶ ἀσφαλούς ἐπιστημονικῆς βάσεως ἐπειδομένης μορφώσεως τῆς τοῦ καλοῦ αἰσθησεως.

Ἐν Ὁδησσῷ

ΒΑΣ. ΜΙΧΑΗΛ Β. Β.

¹ Συνέχεια ἰδὲ σελ. 139.

μένη τὸν θάνατον μὲ ἥσυχον συνειδήσιν, ἀφ' οὗ ὁ θάνατος δὲν εἶνε ἄλλο παρὰ ὁ χωρισμὸς τῶν στοιχείων, ἀπὸ τὰ ὅποια συνίσταται πᾶσα ζωὴ ὑπαρξίας.» Χρεωστῶ νὰ προσθέσω, ὅτι δὲν θεωρῶ ἀπαραίτητον τὴν τελευταίαν αὐτὴν περικοπήν τῶν λόγων τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, ἐπειδὴ ἡ σκέψις τοῦ θανάτου πάντοτε ἐπηρέαζει τὴν διαγωγὴν μας εἰς τὸν βίον πολὺ ὀλιγώτερον, παρ' ὅσον θὰ ἐδικαιούμεθα νὰ περιμένωμεν.

Ὁ Βίκων π. χ. ἔχει δίκαιον λέγων ὅτι «δὲν ὑπάρχει ἀνθρώπινον πάθος, ὅσον ἀδύνατον καὶ ἄν εἶνε, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἐξουδετερώνη καὶ νὰ καταπνίγη τὸν φόβον τοῦ θανάτου.» Ἡ ἐκδίκησις τὸν νικᾷ, ὁ ἔρωσ τὸν περιφρονεῖ, ἡ φιλοδοξία τὸν ἐπιθυμεῖ καὶ ἡ θλίψις ῥίπτεται προθύμως εἰς τὰ ἀγκάλας του». Ὁ δὲ ποιητὴς Ὁμάρ Καὐάμ λέγει: «Μὴ νομίσης ὅτι θὰ τρομάξω, ὅταν ἴδω τὴν ψυχὴν μου νὰ ἐμβαίνει εἰς τοὺς σκοτεινοὺς θόλους τοῦ σκληροῦ θανάτου. Ὁ θάνατος δὲν ἐμπνέει φρίκην εἰς ἐεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐξῆσε δίκαιως. Μόνον ἡ κακὴ ζωὴ μᾶς κάμνει νὰ φοβώμεθα τὸν θάνατον».

Καὶ βέβαια κἀνενα φόβον δὲν πρέπει νὰ ἔχωμεν, ἐν ἣ περιπτώσει εἰργάσθημεν μὲ ὅλα τὰ δυνατὰ ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας τοῦ πλησίον καὶ πρὸς συναδέλφωσιν τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς, τίποτε δὲ ἄλλο δὲν ἔμπορεῖ νὰ μᾶς ἀνακουφίσῃ περισσότερον ἀπὸ τὸς φροντίδας τοῦ κόσμου τούτου, αἱ ὅποια μᾶς ἀπορροφῶν τῶσας στιγμὰς καὶ φαρμακῶνον μέγα μέρος τῆς ζωῆς μας. Ὅταν ἔχωμεν ἐκτελέσῃ τὸ καθήκον μας, πρέπει μὲ ἀταραξίαν νὰ περιμένωμεν τὸ ἀποτέλεσμα, «εὐχαριστημένοι καθὼς λέγει ὁ Ἐπίκτητος, μὲ ὅ,τι καὶ ἂν μᾶς ἤθελε συμβῆ, ἀφ' οὗ ὅ,τι θέλει ὁ Θεὸς εἶνε καλλίτερον ἀπὸ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θέλωμεν ἡμεῖς».

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, καὶ ἐὰν ἀκόμη δὲν ἠθέλωμεν ἐκτελέσῃ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ποθοῦμεν, θὰ κατορθώσωμεν μὲ τὸν τρόπον τούτον τοῦλάχιστον νὰ μεταβληθῶμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι. Εἶνε ἀληθές ὅτι εἰς καὶ μόνος ἄνθρωπος μικρὰ πράγματα μόνον ἔμπορεῖ νὰ κατορθώσῃ, διότι, καθὼς λέγει ὁ Ἐπίκτητος, «δὲν εἶσαι Ἡρακλῆς καὶ δὲν ἔμπορεῖς ἐπομένως μόνος νὰ καθαρῆς τὰ μεγάλα κακά, οὐδὲ Θησεύς διὰ ν' ἀπαλλάξῃς τὴν Ἀττικὴν ἀπὸ ταῦτα» καθάρσις λοιπὸν τὰ ἰδικά σου· δὶκῶς ἀπὸ τὸ πνεῦμά σου ἀντὶ τοῦ Προκρούστου καὶ τοῦ Σαίρωνος, τὴν λύπην, τὸν φόβον, τὴν ἐπιθυμίαν, τὸν φθόνον, τὴν ἐπιχειρηκαίαν, τὴν φιλαργυρίαν, τὴν μαλθακότητα, τὴν ἀκρασίαν. Αὐτὰ δὲ δὲν ἔμπορεῖς ἀλλέως εἰς τὸν Θεόν, ἐὰν προσκολληθῆς εἰς αὐτὸν καὶ ἐὰν ἀφοσιωθῆς εἰς τὰ προστάγματά του. Ἐὰν δὲ θέλῃς ἄλλο τι, θ' ἀκολουθῆς τὸν ἰσχυρότερον μὲ στέναγμα καὶ μὲ δάκρυα, ζήτων ἐξω πάντοτε τὴν

εὐτυχίαν, χωρὶς νὰ ἠμπορῆς νὰ τὴν εὔρησ, διότι θὰ τὴν ζητῆς ἐκεῖ, ὅπου δὲν εὐρίσκεται, καὶ θὰ πρᾶμελῆς νὰ τὴν ζητῆς ἐκεῖ ὅπου εὐρίσκεται.»

Οἱ ἄνθρωποι λέγουσιν ἐνίοτε ὅτι θὰ ἦτο πολὺ καλλίτερον, ἐὰν ἦταν ὅλως διόλου ἐλεύθεροι. Ἄλλὰ τὸ ψάρι, λέγει ὁ Ρῶσικιν, εἶνε ἀπὸ ἡμᾶς πολὺ περισσότερον ἐλεύθερον, ἐὰν δὲ παρατηρήσῃς τὴν μυῖαν, δὲν θὰ ὁμολογήσῃς ὅτι αὐτὴ εἶνε «ἡ μαύρη ἐνσάρκωσις τῆς ἐλευθερίας». Ζωὴ γεμάτη ἀπὸ ἡδονᾶς καὶ ἀπὸ ἀφροντισίαν δὲν εἶνε ζωὴ ἀληθινῆς εὐτυχίας ἢ ἀληθινῆς ἀνεξαρτησίας. Τὸ ἐναντίον μάλιστα, ἐὰν ἀπαξ ἀρχίσωμεν ν' ἀφίνωμεν τὸν ἑαυτὸν μας, θὰ καταστήσωμεν ἐντὸς ὀλίγου νὰ γίνωμεν δοῦλοι ἀνυποπόρου τυραννίας. «Ὅταν ἡ ὁρμὴ τῶν παθῶν», λέγει ὁ Σοφοκλῆς, κατευνασθῇ καὶ οὐσία ἢ φλόξ των, τότε βλέπομεν καὶ ἡμεῖς τὸν ἑαυτὸν μας ἀπηλλαγμένον ἀπὸ πολλοὺς ἀγρίους τυράννους!» Ὅλοι οἱ πειρασμοὶ ὁμοιάζουν τὰ μεθυστικὰ ποτά. Εἰς τὴν ἀρχὴν φίνονται ἴσως κἀπως νόστιμα, ἀλλὰ ἡ πίκρα ὑπάρχει εἰς τὸν πάτον τοῦ ποτηρίου. Πολλὰκις οἱ ἄνθρωποι παρασύρονται νὰ πίουσιν πρὸς ἰκανοποίησιν ἐπιθυμίας, ἡ ὁποία τυχαίως ἐγενήθη ἀπὸ περιστατικὴν τινα φιλικὴν συνάντησιν ἢ συγκάθασιν. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ εἰς τὰ ἐπιλοικα πράγματα. Μετ' ὀλίγον ἡ ἐπανάληψις γίνετα ἀνάγκη πλέον καὶ ὄχι ἀπόλαυσις. Ἐναντίστασις ἀποβαίνει δυσκολώτερα ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καὶ ἐν ᾧ εἰς τὴν ἀρχὴν ἠσθάνομεθα ἐνίοτε ἐλαφρὰς τινὰς καὶ στιγμιαίας ἀπολαύσεις, παύομεν τώρα πλέον νὰ αἰσθάνομεθα τὴν παραμικρὰν ἡδονήν, καὶ τὴν ὀλίγη ἀνακουφίσιν, τὴν ὁποῖαν ἀπολαμβάνομεν ἀκόμη ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, δὲν θ' ἀργήσωμεν νὰ τὴν θεωρῶμεν ὡς βάσανον μισητὸν καὶ ἀηδές.

Τὸ ἐλαεινὸν θυμὸς τῶν μεθυστικῶν ποτῶν, μὴ δυνάμενον πλέον οὔτε ν' ἀντισταθῇ οὔτε νὰ υποχωρήσῃ, δὲν κατορθώνει ἐπὶ τέλους ἢ φαντάζεται μόνον ὅτι κατορθώνει νὰ ἐξαγοράσῃ μίαν στιγμιαίαν μόνον ἀνακωχὴν τῆς ἀνυποπόρου ἐπιθυμίας καὶ τῆς καταπτώσεώς του ἀντὶ πολὺ μεγαλύτερων ἀκόμη βασάνων εἰς τὸ μέλλον.

Ἐτέρωθεν ὅμως, ἐνᾧ εἰς τὴν ἀρχὴν δυσκολευόμεθα νὰ κυριεύσωμεν τὸν ἑαυτὸν μας, μὲ τὸν καιρὸν κατορθώνομεν τοῦτο πολὺ εὐκολώτερον καὶ μὲ περισσοτέραν εὐχαρίστησιν. Εἶνε μυστήριον πῶς ἡ πρόνοια μᾶς ἐπροίκισε μὲ δύο φύσεις καὶ δὲν ὑπάρχει θρίαμβος πλέον ἀληθινός, μὴδὲ αἰσθημα πλέον εὐχάριστον, παρὰ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον αἰσθάνομεθα, ὅταν κυριεύσωμεν μὲ εὐκολίαν τὸν ἑαυτὸν μας.

Περισσότερον εὐχάριστος εἶνε βέβαια νὰ καθαικεύωμεν ἄλογον ζωηρόν καὶ ἀτίθασον, ἔστω καὶ ἂν ἀπαιτεῖται περισσοτέρα γυμνασις καὶ κόπῃ, παρὰ νὰ σύρωμεν ὑποκάτω μας κτηνὸς ἀγροῦ καὶ χαῦνον. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν

θὰ ἠσθάνεσθε ὑποκάτω σας τὴν γενναίαν ὁρμὴν, ἢ ὁποία κινεῖται ἀπὸ δύναμιν σφριγῶσαν, ἐνᾧ εἰς τὴν δευτέραν χρεωστεῖτε κάθε στιγμὴν νὰ κεντᾶτε δυσκίνητον καὶ ἄψυχον ὑπρέτην.

Ὁ μεγαλύτερος ὅμως θρίαμβος εἶνε νὰ κυβερνώμεν τὸν ἑαυτὸν μας. «Ὅστις εἶνε ἀπόλυτος κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀρκεῖται νὰ κρατῇ τὸ ἰδικὸν του σκῆπτρον, χωρὶς νὰ ζηλεύῃ τὴν δόξαν τῶν ἐστεμμένων κεφαλῶν καὶ τῶν Ἑλωίμων τῆς γῆς, διότι ἐκεῖνοι ἀληθῶς εἶνε οἱ ὑψηλότεροι, ὅσοι εἶνε πλησιέστερον πρὸς τὸν οὐρανόν, καὶ ἐκεῖνοι εἶνε οἱ χαμηλότεροι, ὅσοι ἀπέχουν μακρότερον ἀπ' αὐτοῦ».

Τὸ ἀληθινὸν μεγαλεῖον δὲ ἔχει τίποτε τὸ κοινὸν μὲ τὸν κοινωνικὸν βαθμὸν καὶ μὲ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ἐξουσίαν. «Τοιοῦτος ὢν ὁ Εὐρυσεύς, λέγει ὁ Ἐπίκτητος, δὲν ἦτο βασιλεὺς οὔτε τοῦ Ἄργους οὔτε τῶν Μυκηναίων, ἀφ' οὗ καὶ τὸν ἑαυτὸν του δὲν ἦτον ἱκανὸς νὰ κυβερνήσῃ, ἐν ᾧ ὁ Ἡρακλῆς ἦτο ἡγεμὸν καὶ ἄρχων καὶ τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης, καθαριστὴς τῆς ἀδικίας καὶ τῆς παρανομίας καὶ προστάτης τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς νομιμότητος, ἔκαμε δὲ ὅλα ταῦτα γυμνὸς καὶ μόνος.

Διηγούνται ὅτι ὁ φιλόσοφος Κινέας εἶχεν ἐρωτήσῃ ποτὲ τὸν βασιλεῖα τῆς Ἡπείρου Πύρρον, τί ἐσκόπευε νὰ κάμῃ ἐὰν ἐγένετο κύριος τῆς Ἰταλίας. — «θὰ κατακτῆσω τὴν Σικελίαν, ἀπήντησεν ὁ βασιλεὺς.» — «Καὶ μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Σικελίας;» — «θὰ κυριεύσω τὴν Ἀφρικὴν.» — «Καὶ ἀφ' οὗ κυριεύσῃς, τὸν κόσμον;» — «Τότε, ἀγαπητὲ μου Κινέα, νικητὴς καὶ εὐχαριστήσωμεν, θὰ ἔμπορῶ νὰ γελῶ μὲ ἄνεσιν καὶ νὰ διασκεδάζω.» — «Δαμπρὰ! Εἶπεν ὁ Κινέας, καὶ διατί δὲν διασκεδάζεις ἀπὸ τώρα;»

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ ἄσος περισσότερον ἀνοίγεται ὁ ὄριζον μας εἰς τὴν εἰκουμένην, τὸσον περισσότερον πρέπει νὰ χάνῃ τὴν ὁρμὴν τῆς καὶ ἡ ἀτομικὴ μας φιλοδοξία. Τί εἶνε ὁ βασιλεὺς, τί εἶνε ὁ Σείχης, ὁ τετράρχης ἢ ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ τμήματος ἑνὸς τμήματος τῆς μικρᾶς αὐτῆς γῆς; «Διὰ ν' ἀναβῆ τις ὑψηλὰ, λέγει ὁ Βίκων, χρεωστεῖ νὰ κοπιᾷ ἀνερχόμενος τὰς βαθμίδας κλίμακος ἐλικοειδοῦς καὶ οἱ ἡγεμόνες ὁμοιάζουν ἄρα μὲ τὰ οὐράνια σώματα, τὰ ὅποια ἀπολαύουσιν μὲν πολλὴν λατρείαν, ἀλλὰ δὲν ἔχουν καμμίαν ἀνάπαυσιν.»

Ὁ Πλάτων εἰς τὴν Πολιτείαν του ἀναφέρει παλαιὸν τινα μῦθον, κατὰ τὸν ὁποῖον κάθε ψυχὴ, μετὰ θάνατον, χρεωστεῖ νὰ ἀλλάξῃ τὸν προορισμὸν τῆς διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν καὶ μᾶς διηγείται ὅτι ὁ πονηρὸς Ὀδυσσεὺς ἐπροτίμησε νὰ γίνῃ ἀναχωρητὴς. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν λαχρὸν τοῦτον, εἶχε κοπιᾷ ὄχι ὀλίγον, ἐπειδὴ τὸν εἶχον ῥίψει εἰς μίαν γωνίαν παράμερον, ἀλλ' ἄμα τὸν εὔρεν, γυμνασθήθη πολὺ, ἐπειδὴ ἡ ἀνά-

μνησις τῶν ὅσα εἶχεν ὑποφέρει ἐπὶ τῆς γῆς, τὸν ἔκαμε ν' ἀποστραφῇ τὴν φιλοδοξίαν.

Ἡ ζωὴ τῶν αὐλῶν, ἄλλως τε, συνοδεύεται μὲ πολυκρίθμους ἐνοχλήσεις. Ἡ ἐθιμοτυπία καὶ ἐθιμοταξία εἶνε ἴσως ἔλλεγος, ἀλλ' ἀπορροφῶν πολλὰς ὥρας καὶ εἶνε πολὺ ἀνιαρά.

Τὸ καλλίτερον βασιλεῖον τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ὁ ἑαυτοῦ του. «Ὁ μετρῶν τοὺς λόγους του, λέγει ὁ Σολομών, ἀξίζει περισσότερον ἀπὸ τὸν κυριεύσαντα πόλιν.» Ἄλλ' αὐτὸ τὸ μεγαλεῖτερον καὶ ἀληθινώτερον κράτος, τὸ κράτος τοῦ ἑαυτοῦ μας, δὲν τὸ κληρονομεῖται· πρέπει νὰ τὸ κατακτήσωμεν μόνον καὶ θὰ τὸ κατορθώσωμεν μόνον, ὅταν ἔχωμεν ὀδηγὸν καὶ στρατάρχην τὴν συνειδήσιν μας.

Ἐὰν πράξωμεν πᾶν ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς δυνάμεις μας, εἶνε ἀδύνατον νὰ ἡττηθῶμεν, ἀφ' οὗ, καθὼς παρατηρεῖ καὶ ὁ Σενέκας, «κανεῖς δὲν λέγει περὶ τῶν τριακοσίων Φαβίων ὅτι ἐνίκηθησαν, ἀλλ' ὅτι ἐφρονεύθησαν». Ὅταν δὲ ἔχῃτε πράξει ὅλα τὰ δυνατὰ σας, θὰ κερδήσῃτε, κατὰ τὴν ἔκφρασιν παλαιῦ τινος σκανδιναυκοῦ ρητοῦ, «τὴν καλλιτέραν νίκην, τὴν νίκην τοῦ ἑαυτοῦ σας».

Εὐρισκόμενος καὶ ἐγὼ εἰς δημόσιον ὑπούργημα, ἠπόρησα πολὺ βλέπων αὐθεντίαν, ὡς τὸν Ἀριστοτέλη, νὰ μᾶς βεβαιώνη (ὡσάν τάχα νὰ ἐπρόκειτο περὶ ὑποθέσεως αὐταποδείκτου), ὅτι τὸ ἐμπόριον δὲν ἀρμόζει εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς ζωῆς, ὁποῖαν ἐπιθυμοῦμεν νὰ διάγειν ὅλοι ἡμῶν οἱ συμπολίται, καὶ ὅτι εἶνε ὅλως διόλου ἀντίθετον πρὸς τὴν εὐγενὴ ἐκείνην ἔξαρσιν τοῦ πνεύματος, τὴν ὁποῖαν φιλοτιμούμεθα νὰ ἐμπνεύσωμεν εἰς αὐτοὺς. Ἄγνωστος πόσον ἐπεκράτησε τὸ πνεῦμα τοῦτο εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀλλ' ἐὰν πραγματικῶς ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη αὕτη, δὲν ἀπορῶ διὰ τί οἱ παλαῖοι δὲν ἔχουν εὐδοκίμησιν περισσότερον. (Ἐπεταί συνέχεια)

ΤΟ ΜΟΝΟΤΑΞΙΟΝ¹

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

Εἰσερχόμεθα εἰς τὸ σχολεῖον τὴν ἐπομένην τῆς ἀναθ.ωρήσεως καὶ καταλαμβανόμεθα ἀπροόπτως ὑπὸ αἰφνιδίας ἐκπλήξεως: Τὴν χθὲς βοή καὶ τύρβη, ἀταξία καὶ κυκεῶν, τὴν σήμερον ἀκρασιωπή, τάξις καὶ γαλήνη.

Ἐχει ἤδη τελειώσῃ ἡ προσευχὴ καὶ μετὰ μίαν σύντομον ἐπιθεώρησιν ἐπὶ τῆς καθαρότητος ὁ διδάσκαλος ἀνέρχεται ἡσύχως ἐπὶ τῆς ἔδρας του· ῥίπτει ἐν βλέμμα ἐπὶ τῶν θρανίων καὶ

βλέπει τούτους στρογγύλους ὀφθαλμούς προσηλωμένους ἐπὶ τῶν ἰδικῶν του. Εἶναι οἱ μαθηταὶ τῆς τρίτης καὶ τετάρτης τάξεως. Οὐδὲ τυχαῖον κἄν βλέμμα ρίπτει ἐπὶ τῶν μαθητῶν τῆς πρώτης καὶ δευτέρας, διὰ τὰς ὁποίας τοσοῦτον χθὲς ἐμερίμνησεν. Εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν ἴστανται κενὰ θρανία. Ἀκούεται τέλος ἡ ἡμερὸς αὐτοῦ φωνὴ ἀποτείνοντας τὴν πρώτην ἐρώτησιν ἐπὶ τῶν δεδιδασκμένων καὶ ὡς ἐκ συμφώνου πάντες οἱ δάκτυλοι ἀνίστανται, μεθ' ὃ μίαν ἀργυρόχροον φωνὴ ἀκούεται ἐκ τῶν θρανίων ἀπαντῶσα εἰς τὴν ἐρώτησιν. Ἐπαναλαμβάνονται αἱ ἐσκεμμένοι ἐρωτήσεις, καὶ ἡ αὐτὴ ρυθμικὴ κίνησις τῶν δακτύλων καὶ αἱ αὐταὶ ἀφελεῖς ἀπαντήσεις. Εἶτα μίαν ὑπόσχεσις τοῦ διδασκάλου περὶ νέας ἐκπληξέως καὶ αἱ χεῖρες συμπλέκονται, τὰ ὦτα τείνονται, οἱ ὀφθαλμοὶ διανοίγονται· ἰδοὺ τὸ ἐνδιαφέρον ἀδιάσειστον σήμερον. Τετρακοσία ἐνενήκοντα ἔτη π. Χ., 2392 ὁλ. ἀπὸ σήμερον, ἀπεβιβάζοντο εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Μαραθῶνος τὰ στίφη τῶν Περσῶν, ἄρχεται λέγων ὁ διδάσκαλος, ὄρθιος ἐπὶ τῆς εἰσόδου μετὰ τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας καὶ τὸ βλέμμα προσκολλῶν εἰς τὸ ἀπειρον προσπαθῶν νὰ ζήτησιν καὶ ἐπὶ μίαν ὥραν νὰ συμπολεμήσῃ μετὰ τῶν ἡμιθέων ἐκείνων. Καὶ ἐν τῇ στάσει ταύτῃ ἐξακολουθεῖ νὰ ἐξακοντίζῃ τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς καρδίας του καὶ νὰ πυρπολῇ τὴν εὐαισθητοῦ καρδίας τῶν μαθητῶν του ἐπὶ μίαν περιπτου ὥραν. Οἱ δὲ μαθηταὶ; Τούτους δὲν περικλείουσι πλέον οἱ τοῖχοι τοῦ σχολείου· ἡ ἐξήμερη τῶν φαντασιᾶ καταλλήλως χειρίζομένη ὑπὸ τοῦ δεσπότη τῶν ἀνεβίβασεν αὐτοὺς ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ Πεντελικοῦ, ὁπόθεν θεῶνται μετὰ τινος δέους, ἐντεῦθεν μὲν τὸν σοβαρὸν ὄγκον τοῦ Περσικοῦ στόλου καὶ τὴν μαυρίαν τῶν ἐχθρικών φάλαγγων, ἐτέρωθεν δὲ τὴν ἀνησυχίαν καὶ τὴν πυρετώδη κίνησιν τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐντὸς τῆς θείας πόλεως τῶν Ἀθηναίων. Μία συστρόφη τῶν μελῶν τοῦ σώματος, ἐν σφίγγιμον τῶν πυγμῶν καὶ τῶν ὀδόντων ὀλοῖ τὴν ἀσπαταλίαν αὐτῶν βλέπόντων τοὺς Ἀθηναίους νὰ σπαταλῶσι τὸν χρόνον περιμένοντες τοὺς Σπαρτιάτας· διότι οἱ μαθηταὶ εἶναι συντεταγμένοι μετὰ τῆς γνώμης τοῦ Μιλτιάδου, εἰς τὸν ὁποῖον παρεχώρησαν τὴν καλλιτέραν θέσιν ἐν τῇ καρδίᾳ των.

Βλέπουσιν εἶτα τοὺς εὐσταλεῖς νέους ἐξερχομένους τῆς πόλεως καὶ τὸ αἶσθημα τῆς προσδοκίας ζωγραφίζεται ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτῶν, ἀλλ' ὁ ἄλλοις αὐτῶν κορυφῶται, ὅταν εἶδον τοὺς Ἀθηναίους παρατασσομένους ἐν σιγῇ ἀπέναντι τῶν Περσῶν. Ρίπτουσι διαδοχικὰ βλέμματα ἀπὸ τῆς ὀρατικῆς τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὸν κολοσσὸν τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀγωνιώσι. Αἶφνης σημαίνουσι αἱ Ἑλληνικαὶ σάλπιγγες ὀρμητικὴν τὴν ἐφοδὸν, ταρασσεται ἐκεῖθεν ὁ Περσικὸς ὄγκος, γίνεται ἡ σύγκρουσις καὶ ἡ καρδία τῶν μαθητῶν

ἐκρήγνυται. Ταρασσονται, ἀνίστανται, διαστέλλουσι τοὺς πόδας, ἐκτείνουσι τοὺς βραχίονας, ἐξογκοῦσι τοὺς ὀφθαλμούς, κλίνουσι τὸ σῶμα πρὸς τὰ ἔμπρῳ ὡσεὶ ἀκολουθοῦντες τὴν φορὰν τῶν Ἀθηναίων καὶ μικραὶ ἐπιφωνήσεις ἐκφεύγουσι τοῦ λάρυγγος αὐτῶν, ὡς εἴ ἤθελον νὰ ἐνθαρρύνωσιν ἐκείνους. Παρακολουθοῦσι τὴν μάχην μετὰ ὑψίστης ἀγωνίας καὶ τέλος δεικνύουσι τὴν διάθεσιν νὰ κραυγάζωσι καὶ νὰ χειροκροτήσωσιν ἐπὶ τῇ τροπῇ τῶν Περσῶν.

Καὶ τὴν ὥρην ἀφθεσίσης τῆς ψυχῆς των ἐλευθέρως καὶ ἀνεπηρέαστου, ἐγένοντο αὐτόπαι μάρτυρες καὶ παρηκολούθησαν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ μεγάλου τούτου ἔργου καὶ οἶονεὶ συμμετέσχον αὐτοῦ, ὑπὸ ποίων αἰσθημάτων κατεχόμενοι, νομίζετε, ὅτι ἐξέρχονται τοῦ ἀγῶνος; Ὑπὸ αὐτῶν ἐκείνων, ὑπ' ὧν κατεῖχοντο οἱ Ἀθηναῖοι γίγαντες ἐπανερχόμενοι εἰς τὰς ἐστίας αὐτῶν, ὑπὸ τῶν αἰσθημάτων ἐκείνων, ἅτινα βραδύτερον ἐδημιούργησαν τὸν χρυσοῦν αἰῶνα. Τούτο δὲ ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ὕψους, μεθ' οὗ ψάλλουσι μετὰ τὸ πέρας τοῦ μαθήματος τὸ κατάλληλον τῇ περιστάσει ᾄσμα, δι' οὗ οἰδεταὶ εὐκαιρία νὰ ἐξωτερικεύσωσι τὰ σφοδρὰ αἰσθήματα, ἅτινα πληροῦσι τὴν καρδίαν των· οἱ λάρυγγες ἐκρήγνυται, αἱ χεῖρες κροτοῦσι ρυθμικῶς καὶ ὁ σχολικὸς θοιάμβος ἀπετελέσθη. Ὁ δὲ διδάσκαλος. "ὦ! οὗτος κατέχεται ὑπὸ θείας ἀληθῆς ἀγαλλιᾶσεως, τούτου ἡ καρδία ἐγένετο τεραστία, ἀναπαύεται ἡδὴ ἵνα μετ' ὀλίγον θρέψῃ νέας δάφνας.

Ἡδὴ δὲ ποῖος ἐνώπιον τοιοῦτου λαμπροῦ θριάμβου θὰ προτιμήσῃ τὰς ἀηδίας ἐκείνας, αἵτινες χαράσσονται ἐπὶ τῶν πλακῶν καὶ τετραδίων τῶν μικρῶν τάξεων πρὸς μεγίστην ἠθικὴν, καλαισθητικὴν καὶ σωματικὴν αὐτῶν βλάβην; Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑπόθεσιν, ὅτι προκύπτει ἐπὶ τέλους καὶ ἐντεῦθεν ὠφέλια τις, ποῖος θὰ διστάσῃ νὰ θυσιάσῃ τὸ ὀλίγον ἀντὶ τοῦ πολλοῦ καὶ οὐχὶ τὸ πολὺ ἀντὶ τοῦ ὀλίγου; Διότι ἐξ ἅπαντος ἐν ἐκ τῶν δύο συγχρόνων γινόμενων πρέπει νὰ θυσιασθῇ. Ἀποφεύγοντες ὅμως τὸ σύγχρονον δι' ἀτλῆς μεταθέσεως τῆς ἐργασίας τῶν μικρότερων τάξεων εἰς ὥρας καταλληλοτέρας προλαμβάνομεν πᾶσαν θυσίαν καὶ ἐξηγοῦμεθα. Μετὰ τὸ μάθημα τῆς Ἑλλ. ἱστορίας ἔρχεται δεύτερον καὶ τοῦτο διαδέχεται τρίτον καὶ τέταρτον γινόμενα πάντα ἐν ἄκρᾳ ἡσυχίᾳ καὶ ἀμεταπτώτῳ ἐνδιαφέροντι. Εἶτα οἱ μαθηταὶ ἐξάγουσι τὰ σημειωματάρια των καὶ ὁ διδάσκαλος δίδει αὐτοῖς διαφόρους ἐργασίας, τὰς ὁποίας θὰ ἐκτελέσωσι κατ' οἶκον κατὰ τὰς μεταμεσημβρινὰς ὥρας, καθ' ἃς θὰ παραχωρήσωσι τὴν ἐν τῷ σχολεῖῳ θέσιν των εἰς τοὺς μικροὺς. Δὲν θὰ ἔλθωσι λοιπὸν οἱ μαθηταὶ τῆς τρίτης καὶ τετάρτης κατὰ τὸ ἀπόγευμα; Ναί! μυριάκις ναί! δὲν θὰ ἔλθωσιν οὗτοι.

Κατὰ τὰς δύο μεταμεσημβρινὰς ὥρας ὁ διδάσκαλος

θὰ ἐργασθῇ ἐν ἀνέσει, ὅπερ ὀλοῖ ἀποτελεσματικῶς, μετὰ τῶν δύο κατωτέρων τάξεων, αἵτινες κατὰ τὰς πρωινὰς ὥρας ἐργάζοντο κατ' οἶκον. Μήπως ἦσαν ὀλίγοι αἱ τέσσαρες ὥραι τῆς πρωίας πρὸς πνευματικὴν ἐργασίαν; Ἡ μήπως χρειάζονται διὰ νὰ προσηλωθῶσι καὶ οὗτοι ἐπὶ τῶν θρανίων καὶ ἐκεῖ δίκην σαγμάτων κεκυφότες, ἐνοχλοῦντες καὶ ἐνοχλούμενοι, διαφθείροντες καὶ διαφθειρόμενοι, νὰ ἐκτελέσωσι τὰς περιφήμους σιωπηλὰς ἐργασίας ἐν χώρῳ στενῷ καὶ ἀτμοσφαίρᾳ μεμολυσμένῃ; Περιττόν· διότι τὰς ἐργασίας ταύτας παρηγγέλησαν νὰ ἐκτελέσωσι κατ' οἶκον. Καὶ ἐὰν θὰ ἐξετέλουν αὐτὰς εἰς τὸ σχολεῖον, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ κατὰ μεγαλειτέραν μάλιστα πιθανότητα θὰ ἐκτελέσωσιν αὐτὰς καὶ κατ' οἶκον, ὅπου οὐδεὶς τοὺς ἐνοχλεῖ καὶ οὐδένα ἐνοχλοῦσι καὶ ὅπου ἡρέμως καὶ μετ' αὐτενεργείας ἐργάζονται. Ἀλλὰ διὰ τί νὰ γίνηται λόγος περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν κατ' οἶκον ἐργασιῶν; Δὲν οἰδοῦνται αὐτοῖς καθ' ἑκάστην τοιαῦται καὶ ὑπὸ τὸ ἐπικρατοῦν σύστημα; Πῶς ἐκείνοι ἐκτελοῦνται καὶ αὐταὶ δὲν θὰ ἐκτελεσθῶσιν; Ἀλλὰ καὶ ἐὰν, ἔστω, οὐδεμίαν ἐργασίαν τοῦ σχολείου ἐκτελέσωσιν ἐν τῇ οἰκίᾳ, θὰ μείνωσιν ἄραγε ὄλοῖς διόλου ἄεργοι καθ' ὅλον τὸ ἀπόγευμα; Δὲν νομίζετε, ὅτι αὐτοστιγμῆ καὶ μετὰ χαρὰς θὰ παραλάβωσιν αὐτοὺς οἱ γονεῖς παρὰ τὸ πλεονέκτημα τῶν ἐν τῇ ἐργασίᾳ, ὅπως λυθῇ οὕτω καὶ τὸ αἰώνιον ζήτημα τῆς βουκῆς τῆς κατσίκας, τὸ ὁποῖον σήμερον γίνεται πρόξενον τοσοῦτων διχονομιῶν μεταξὺ διδασκάλων, μαθητῶν καὶ γονεῶν; Καὶ αἱ οἰκιακαὶ ἐργασίαι, τῶν ὁποίων μετὰ τῆς προθυμίας ἐπιλαμβάνεται ὁ παῖς, εἴναι ὑπὸ πολλὰς ἐσόδους ὠφελιμώτεροι ἐνός ῥόμβου, τὸν ὁποῖον θὰ χαράξῃ ἄπαξ ἀμελῶς ἐπὶ τῆς πλακῆς του, διὰ νὰ ἐπιδοθῇ κατόπιν εἰς παντοσείδεις ἀταξίας καὶ νὰ ἀποσπάσῃ τὴν προσοχὴν τῶν μετὰ τοῦ διδασκάλου ἐργαζομένων τάξεων; Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἄλλην ἐποψιν αἱ ἐργασίαι αὐταὶ, πλὴν τῆς ὠφελείας, ἢν παρέχουσι τῇ οἰκογενείᾳ, δὲν φέρουσιν εἰς συνάφειαν τὸν θεωρητικὸν βίον τοῦ σχολείου μετὰ τοῦ πρακτικοῦ; Δὲν χαρίζουσι τὴν ἄνεσιν εἰς τὸ κεκοπιακὸς πνεῦμα, τὴν κίνησιν εἰς τοὺς πλαδαροὺς μῦς καὶ τὸ ὄξυγονον εἰς τοὺς πνεύμονας, τοὺς ὁποίους ἐπὶ τέσσαρας ὥρας ἐπίεσεν ἡ βαρεῖα καὶ μεμολυσμένη ἀτμόσφαιρα τοῦ σχολείου;

Δὲν εἶναι δὲ τὰ ἀνωτέρω τὰ μόνον κατὰ τοῦ συστήματος τούτου, διότι πολλὰ τοιαῦτα ἐδυνάμωθα ἀκόμη νὰ ἀριθμήσωμεν· ἐπειδὴ ὅμως πολὺ ἐξετάθημεν, παραλείπομεν τὰ λοιπὰ, διὰ νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸ ἐξῆς σπουδαιότατον:

Τὴν σήμερον μέγας γίνεται λόγος περὶ τῆς τακτικῆς φοιτήσεως πάντων τῶν παιδῶν εἰς τὰ σχολεῖα καὶ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου νόμοι ψηφίζονται καὶ ἀτυχεῖς ἀπέπειρα πρὸς ὑποχρεω-

τικὴν φοίτησιν γίνονται καὶ μετὰ πείραν ὀλίγων ἐτῶν τὰ πάντα σιωπῶσι πρὸ τοῦ ἀδυνάτου, ἵνα οὕτω τὸ ἡμισυ σχεδὸν τῶν Ἑλληνοπαίδων μὲν ἤμιον πάσης μορφώσεως. Λέγομεν δὲ τὸ ἡμισυ, διότι δὲν εἶναι μόνον οἱ μηδὸλοὺς προσερχόμενοι, οἱ οὐδὲν ὠφελοῦμενοι ἐκ τοῦ σχολείου, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀτάκτως φοιτῶντες. Ἀλλ' ἰδοὺ καὶ τὸ κακὸν τοῦτο ἔρχεται νὰ θεραπεύσῃ τὸ ὑπὸ συζητήσιν σύστημα. Ἰδῶμεν ἐν πρώτοις ποῖα τὰ αἰτία τῆς τοιαύτης ἀνωμαλίας. Μία πρόχειρος στατιστικὴ ἀποδεικνύει, ὅτι αἱ φάλαγγες τοῦ σχολείου ἀποτελοῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ παιδῶν εὐποροῦντων γονεῶν, αἱ δὲ τῶν ἐκτὸς τοῦ σχολείου περιφερομένων ἀλητῶν ἀπὸ παιδῶν ἀπόρων γονεῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτων ἐάν τινες ἐπισκέπτωνται τὸ σχολεῖον, εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες καὶ κατὰ μεγάλας περιόδους τὸ ἐγκαταλείπουσι. Δὴλον ὅθεν, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῶν γονεῶν ἐξασκεῖ μεγίστην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν σχολείου, τῶν ἀπόρων καὶ εἰς ἐπίμετρον ἀμαθῶν γονεῶν ἐπιζητούντων ἀνακούφισιν τινὰ ἐν ταῖς βιωτικαῖς ἐργασίαις ἐκ τῶν μικρῶν χειρῶν τῶν τέκνων. Μὴ δυνάμενοι δὲ οὗτοι νὰ συμβιβάσωσι τὰς ἀνάγκας των μετὰ τῶν ἀπαιτήσεως τοῦ σχολείου, ἀφοῦ τοῦτο, ὡς ἔχει σήμερον, ἀπαιτεῖ καθ' ὅλοκληρίαν τὸν μαθητὴν, ἀναγκάζονται νὰ διακόψωσι πᾶσαν σχέσιν μετ' αὐτοῦ. Ἐὰν ὅμως τὸ σχολεῖον, ὡς ἀνωτέρω ὀργανούμενον, ἐφάνητο ἐπιεικὲς πρὸς τὰς οἰκογενειακὰς ἀνάγκας, χαρίζον κατὰ τὸ ἡμισυ τὸν μαθητὴν τῇ οἰκογενείᾳ, δὲν θὰ ἐφάνητο καὶ αὐτὴ ἐπιεικὴς εἰς τὸ σχολεῖον; χαρίζουσα αὐτῷ τὸ ἕτερον ἡμισυ; Οὐδεὶς ἄλλος λόγος συνηγορεῖ ὑπὲρ τοῦ ἐναντίου ἢ ἄκρα ἀμελεία γονεῶν τινῶν, ἢν ὅμως ἐξάπαντος δύναται νὰ θραύσῃ ὁ ζῆλος τοῦ διδασκάλου ἐπισείοντος ἐν ἀναγκῇ καὶ τὸ φόβητρον τοῦ νόμου.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς γονεῖς, τῶν ὁποίων τὰ τέκνα ἀτάκτως φοιτῶσιν, ἐνεκα τῶν οἰκιακῶν ἐργασιῶν, δὲν θὰ φανῶσιν οὗτοι πρόθυμοι νὰ κανονίσωσι τὰς ὥρας τῆς ἐκτὸς τοῦ σχολείου ἐργασίας τῶν τέκνων των μετὰ τὸ ὠρολόγιον τοῦ σχολείου, ἀφοῦ καὶ τοῦτο παρέχει αὐτοῖς ὥρας διαθέσιμους καὶ ἐκείνην πολλὰς τοιαύτας; Διότι νομίζετε, ὅτι πάντες οἱ μὴ φοιτῶντες παῖδες εἰς τὸ σχολεῖον διαρκῶς ἐργάζονται καὶ δὴ εἰς σοβαρὰς ἐργασίας; Ἀπεναντίας, οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν πολὺ ὀλίγον ἐργάζονται, καὶ διότι ὡς ἐκ τῆς παιδικῆς αὐτῶν φύσεως ἀποφεύγουσι τὰς συνεχεῖς καὶ κοπιώδεις ἐργασίας καὶ διότι αὐτοὶ οὗτοι οἱ γονεῖς οἱ ἀμελοῦντες ὡς πρὸς τὴν τακτικὴν καθόλου φοίτησιν τῶν τέκνων των εἰς τὸ σχολεῖον, αὐτοὶ οὗτοι φυσικῶς ἀδιαφοροῦσι καὶ περὶ τῆς ἐκτὸς τοῦ σχολείου συμπεριφορᾶς τῶν τέκνων των· καὶ ἐκ τούτου οὐχὶ σπανίως συμβαίνει, ἐνῶ οἱ γονεῖς συντρίβονται ἀπὸ τὸν ἡμερήσιον κάματον, οἱ παῖ-

δες να περιφέρονται προς αναζήτησιν φωλεῶν ἢ τὸ πῦλιν νὰ ἀσχολῶνται περὶ τὴν ἐπιτήρησιν μᾶς αἰγός ἢ προβάτων ἢ χοίρου· ἐργασία, τὴν ὅποιαν πολὺ προθύμως ἤθελον προσθέσῃ, χάριν τῶν ὀλίγων ὥρων τοῦ σχολείου, εἰς τὰς σοβαρὰς τῶν ἐργασίας τὰ λοιπὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, βέβαια ὄντα, ὅτι μετὰ μεσημβρίαν θὰ ἀπαλλαγῶσι τῆς ἐπιπροσθέτου ταύτης μερίμνης.

Νῦν δὲ ὅτε τόσον ἐπωφελῶς συνεδιδάσθημεν μετὰ τῶν γονέων, ἴδωμεν πῶς διὰ τοῦ ἀνωτέρου συστήματος παρκαμπτεται καὶ ὁ ἕτερος σκόπελος, ἡ ἀπέχθεια τουτέστι τῶν μαθητῶν πρὸς τὸ σχολεῖον, ἣτις οὐκ ὀλίγον συντελεεῖ εἰς τὴν ἀραίωσιν τῶν τάξεων αὐτοῦ. Ἐνταῦθα δὲν ἔχομεν ἀνάγκην πολλῶν ἐπιχειρημάτων· ἄλλ' ἐρωτῶμεν μόνον· διατί ὁ παῖς ἀποστρέφεται τὸ σχολεῖον; Ἄπλουστάτον· διότι, ὡς ἔχει, δὲν εἶναι καθόλου ἐλκυστικὸν εἰς φύσεις ἐπιζητούσας ἀέναν τέρψιν· τοιαύτην δὲ τέρψιν, ἐννοεῖται, οὐδόλω· παρέχει ἢ πολὺ ὥρος πνευματικὴ ἐργασία ὑπὸ τοιούτους ὄρους μάλιστα τελουμένη, οὐδ' ἡ βραεὶς ἀτμόσφαιρα, ἡ μονοτονία περὶ τὰς συνηθείας, ὁ τρομερὸς περιορισμὸς, ἡ πίεσις, ἡ δούλωσις, αἱ ὕβρεις, αἱ ἀπειλαί, αἱ τιμωραὶ, ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. Οὐδ' αἱ μεταξὺ γο ἑῶν καὶ διδασκάλων δυσαρέσειαι, ἀντεγλήσεις, καταγγελίαι, πρόστιμα κτλ. συντελοῦσι τὸ παράπαν εἰς τὴν πρὸς τὸ σχολεῖον ἀγάπην τοῦ μαθητοῦ.

Ἐφαρμόσατε ὅμως τὸ ἀνωτέρω σύστημα τὸ αἶρον ἐκ τοῦ μέσου πάντα ταῦτα, τὸ τέρπον καὶ διδάσκον, τὸ συγκινῶν καὶ ἐμπνέον καὶ τότε θὰ εὕρητε τοὺς παῖδας προθυμωτάτους νὰ ἐναλλάσσῃσι τὴν τέρψιν τῆς ἐν τῇ φύσει ζωῆς μετὰ τῆς τέρψεως τοῦ σχολείου καὶ νὰ προτιμῶσι μάλιστα τὴν δευτέραν.

Ἡδὴ συγκεφαλαιοῦντες τὰ ἀνωτέρω προτείνουμεν, ἵνα κατὰ μὲν τὰς τέσσαρας πρωινὰς ὥρας ὁ διδάσκαλος ἐργάζεται μετὰ τῶν δύο ἀνωτέρων τάξεων ἐν τῷ σχολείῳ, ἐν ᾧ συγχρόνως αἱ κατώτεραι τάξεις ἐκτελοῦσι κατ' οἶκον τὰς σιωπηλὰς ἐργασίας, τὰς ὁποίας θὰ ἐξετέλουν ἐν τῷ σχολείῳ, κατὰ δὲ τὰς δύο μεταμεσημβρινὰς ἐργάζεται οὗτος μετὰ τῶν δύο κατωτέρων τάξεων ἐν ᾧ ταυτοχρόνως οἱ τῶν ἀνωτέρων τάξεων ἀσχολοῦνται ἐκτὸς τοῦ σχολείου. Ἐὰν δ' ἐνταῦθα αἱ 4 ὥραι ἐργασίας τῶν ἀνωτέρων τάξεων ἢ αἱ δύο τῶν κατωτέρων θεωρηθῶσιν ὀλίγαι, οὐνάμεθα νὰ προσθέσωμεν μίαν εἰσέτι ἐργασίαν ὥραν ἀπ' αὐτῆς ὑπὸ τὸ σύστημα τοῦτο αἶρεται πάσα κούρασις. Καὶ οὕτω πάντα τὰ μονοτάξια δημοτικὰ σχολεῖα θὰ μεταβληθῶσιν εἰς διτάξια, ἅνευ προσθήκης οὐδὲ λεπτοῦ ἐπὶ τῶν ἐξόδων αὐτῶν, θὰ δώσωμεν ἄνεσιν εἰς τὰ δυστυχῆ πλάσματα, ἅτινα ἀδίως πάσχουσι, θὰ χαρίσωμεν τὸ ἥμισυ τῶν μαθητῶν μας εἰς τὰς πτωχὰς οἰκογενείας τὰς ἐχούσας ἀνάγκην βοηθείας ἅνευ οὐδεμιᾶς αὐ-

τῶν περὶ τὴν ἐκπαίδευσιν ζημίας πρὸς μεγίστην ἀπεναντίας ὠφέλειαν αὐτῶν, θὰ καταστήσωμεν τὸ σχολεῖόν μας ψυχαγωγικὸν ἐντευκτήριον, ὅπως προσελκύσωμεν τοὺς δυστροποῦντας, θὰ ἀνακουφίσωμεν τὸν διδάσκαλον χωρὶς οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον νὰ ἐλαττώσωμεν τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ καὶ, ὅπερ τὸ σπουδαιότερον, θὰ ἐνθαρρύνωμεν αὐτὸν ἐπιδεικνύοντες πλοσίους τοὺς καρποὺς τῶν κόπων του καὶ ἐν γένει θὰ θέσωμεν τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ἐπὶ τῆς ἀληθοῦς οδοῦ τοῦ προορισμοῦ του.

Ἐν Καθάρῳ

N. Φ. ΖΕΡΒΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ὁ προϊστορικὸς ἄνθρωπος

Ὁ προϊστορικὸς ἄνθρωπος, ὁ ἀρχέγονος τύπος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὰ ἴχνη τοῦ ὁποίου ἀναζητοῦσιν οἱ ἀνθρωπολόγοι, ἀνεκαλύφθη ἐντὸς σηηλαίου ἀφρικανικῆς τινος ἐπαρχίας. Ὁ πρόεδρος τῆς ἀνθρωπολογικῆς ἐταιρείας τῶν Παρισίων κ. Βερνὼ ἀνεκίνωσεν εἰς τὴν ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν περιέργους πληροφορίας περὶ τοῦ νέου τούτου τύπου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Εὐρέθησαν ἐντὸς τοῦ σηηλαίου ἐκεῖνου τέσσαρες σκελετοί, ὧν οἱ δύο κυρίως παρουσιάζουσι ἰδιόζων τι ἐνδιαφέρον. Ὁ πρῶτος εἶναι νέου ἀνθρώπου ἀναστήματος μετρ. 1,57· ὁ δεῦτερος εἶναι γυναικεῖος σκελετὸς ἀναστήματος μ. 1,55. Ἀνήκουσιν ἀμφότεροι εἰς τὸν τύπον τῶν μαύρων καὶ ἀποδεικνύεται ἐκ διαφόρων ἐνδείξεων ὅτι εἶναι οἱ ἀρχιότατοι τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης ἀνακαλυφθέντων προϊστορικῶν σκελετῶν. Μεταξὺ ἄλλων καταφαίνεται ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης ὅτι, παρὰ τὴν πεποιθήσιν ἐπιστημόνων τινῶν, οἱ προϊστορικοὶ ἡμῶν πρόγονοι ἐφρόντιζον περὶ τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν των καὶ τοῦτο ἀποδεικνύει· ὁ τάφος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀνεκαλύφθησαν οἱ ἐν λόγῳ σκελετοί. Περιέργως πρὸς τοὺς καὶ ἡ ἀνατομικὴ ἐξέτασις τῶν σκελετῶν τούτων.

Νοσημοσύνη σκύλου

Χαρακτηριστικὸν παράδειγμα τῆς νοσημοσύνης τῶν ζῴων ἔδωκε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν σκύλος παλαιῦ ὑπαλλήλου ἀγγλικῶν νοσοκομείων. Πατηθεὶς ὑπ' ἀμάξης καὶ παθὼν κατάγμα τοῦ ποδὸς διηυθύνθη ὅπως ἠδύνατο εἰς τὴν κλινικὴν Βιτεσάπελ τοῦ Λονδίνου καὶ σταθεῖς περιεσταλμένος καὶ ἥσυχος εἰς τὸν ἀντιθέλαμον ἐπερίμενε τὸν ἰατρὸν. Μόλις ἐνεφανίσθη ὁ χειρουργὸς ἔσπευσε μὲ τοὺς τρεῖς πόδας του πρὸς αὐτὸν δεικνύων τὸν συντετριμμένον καὶ ἐκφέρων θρηνηθεὶς ὑλακάς. Χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν ὁ ἰατρὸς ἐξέτελεσεν ἀμέσως τὴν ἀναγκαίαν ἐγχείρησιν καὶ ἐπέδρασε κατὰπιν τὸν πόδα τοῦ σκύλου, ὅστις ἐκτοτε νοσηλεύεται εἰς τὸ νοσοκομεῖον τοῦτο.